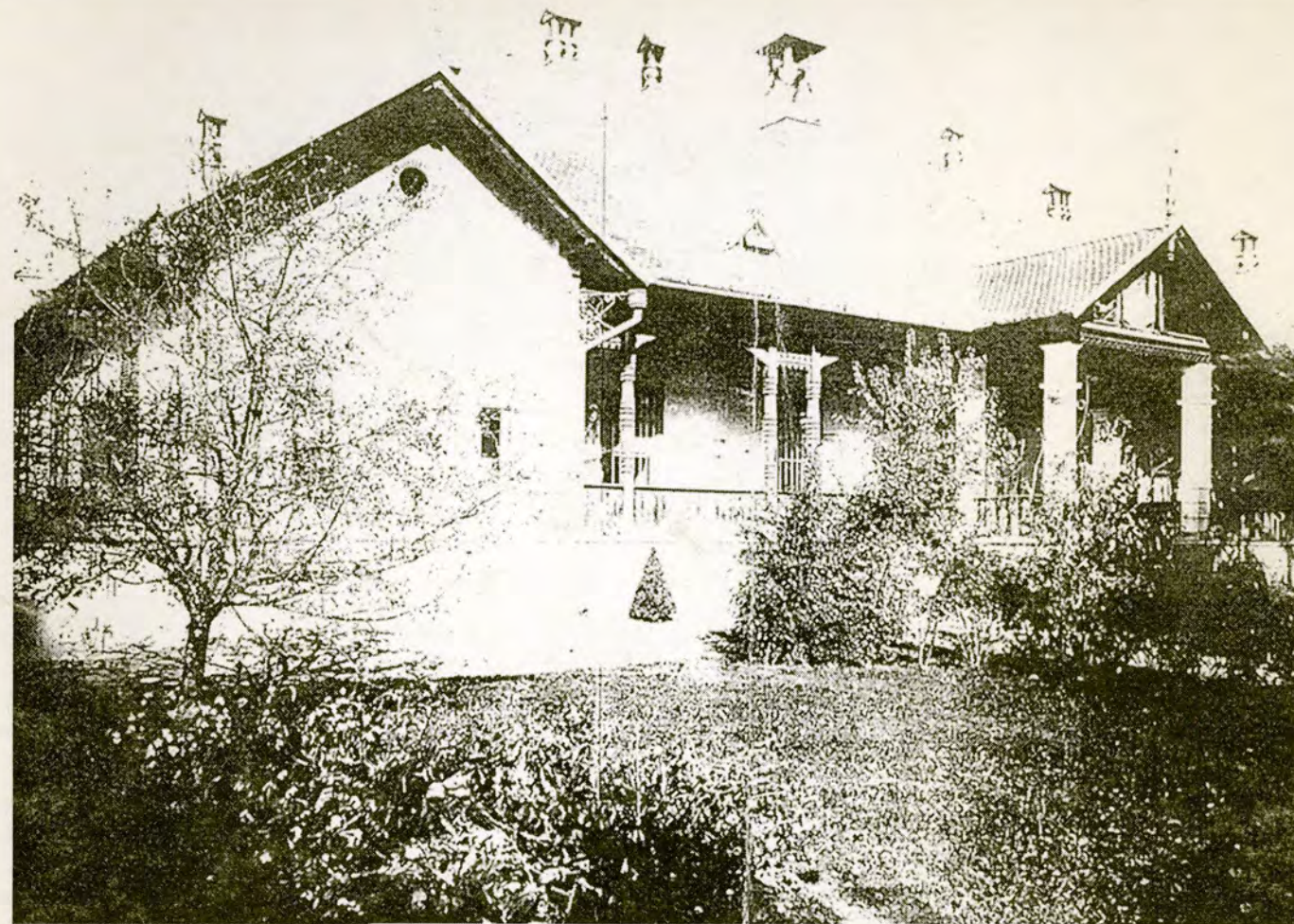
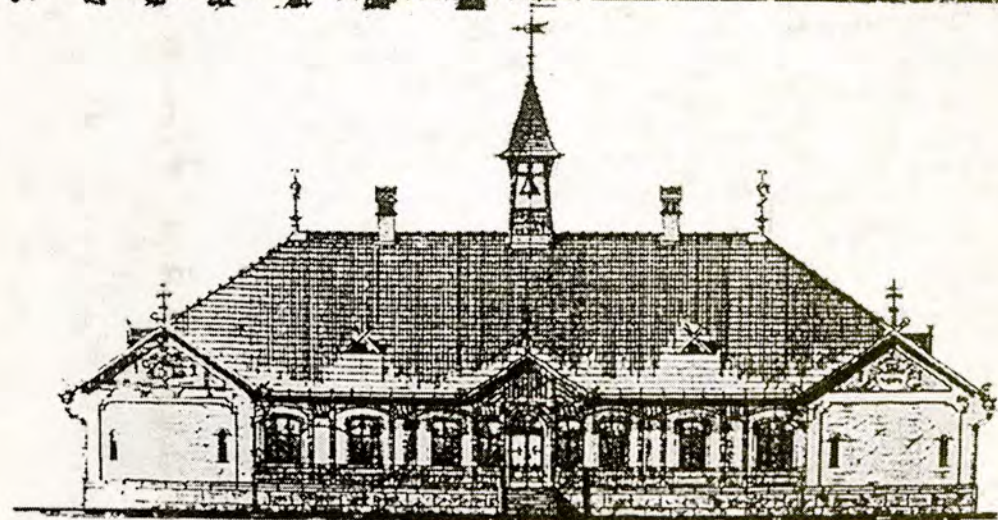
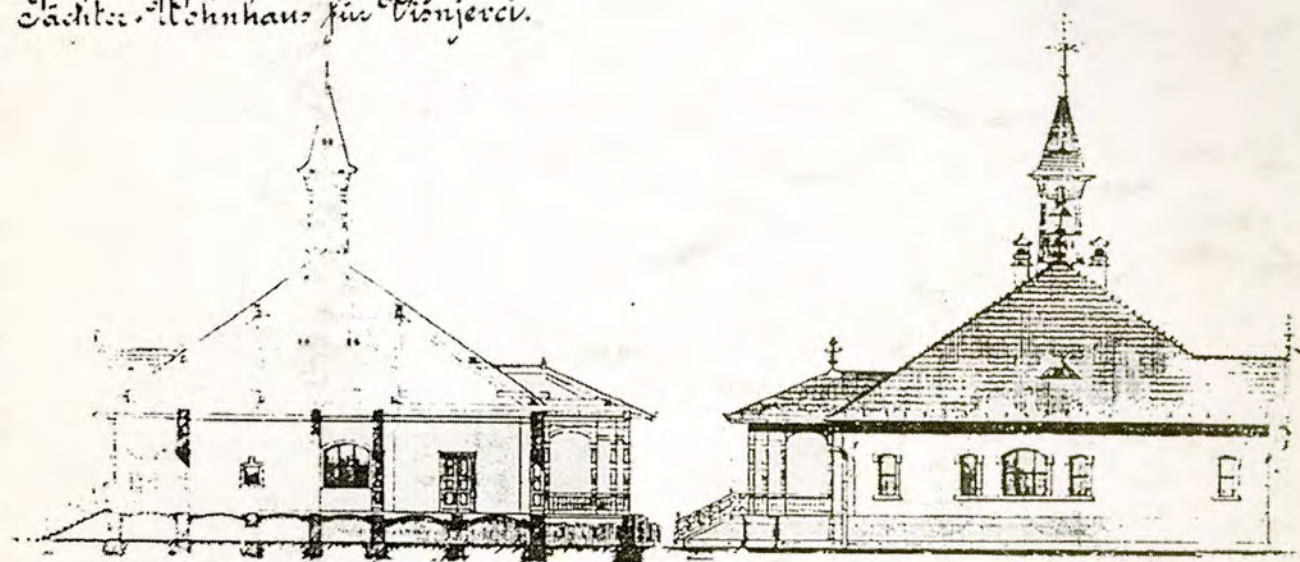

Fachter-Wohnhaus für Višnjerci.

ХАЏИ БОЖИДАР ПАУКОВИЋ

ПУСТАРЕ У СРЕМУ

РУМА 1997.

ХАЋИ БОЖИДАР ПАУКОВИЋ

ПУСТАРЕ У СРЕМУ

BIBLIOTEKA
ZAVICAJSKO MUZEJA - RI
BROJ 143 (1)

РУМА 1997.

ХАЏИ БОЖИДАР ПАУКОВИЋ

документариста

Објавио књиге:

Рума, документи и казивања

Кроз румске сокаке I

Записи из румског атара

Кроз румске сокаке II

Румски јевреји

Добитник Октобарске награде града
Руме 1995 г.

Носилац звања "Хаџије" од 1996 г. при-
ликом студиског путовања у свети град
Јерусалим.

Члан културно-историјског друштва
"Пролеће на ченијским салашима"

Члан друштва љубитеља прошлости
Руме.

Рецезенти

Др. Душан Вулетић

Др. Богдан Михајловић

Сарадници:

арх. Соња Коњевић

арх. Боро Мирковић

Ђорђе Бошковић, проф.

Андрија Инхоф

Стјепан Гут

Аутор се захваљује Гордани, Мирјани,
Снежани, Вељи, Буци, Тијани, Душану, Нађи
и Катарини на подршци и разумевању.

Уместо предговора

Зашто сам се определио за истраживање
пустара. У много докумената и литератури
се углавном наводе пустаре као поседи
властелинства, али се њима посебно углав-
ном ретко ко бавио, нарочито унутрашњом
организацијом, радном снагом и свему
ономе што су пустаре представљале као
први облици пољопривредне производње на
великим површинама.

Један део свог радног века провео сам у
пољопривреди и то на пустари "Петров
двор" касније на салашу "Душановац" у
Руми. Тамо сам затекао још неке елементе
велепоседа као и људе, потомке некада-
шњих бироша, кочијаша и говедара који су
одрасли на пустарама.

Историјски гледано постојање велепосе-
да и властелина као власника земље у
Срему, чини закаснили феудални однос који
је био оличење дугогодишњих експлоата-
торских односа према пољопривредним
радницима.

Радило се од "јутра до сутра" по 16 сати
на дан за накнаду у натури (конвенцији) а
мањи део у новцу.

На велепоседима (пустарама) почиње
унапређење пољопривредне производње.
Уводе се нове сорте биља, нове пасмине
стоке, механизација и први образовани
агрономи. Почиње капиталистички начин
производње.

Аграрна реформа 1918 - 1931 уситњава
велепосед. Долазе нови власници земље,
аграрни интересенти, добровољци и
колонисти.

Аутор

Рецензија др Даушана Вулетића

Рад Бошка Пауковића "Пустаре у срему" састоји се од 19 делова (поднаслови) и то: Уместо предговора, Рецензија проф. Славка Гавриловића, Рецензија др Душана Вулетића, Сремска жупанија, Власте-линства у Срему, Војна граница, Провинцијал (Паорија), настанак пустара, Попис пустара у првој половини 18 века, Рад на пустарама, радна снага и плаћање у првој половини 19 века, План пустаре "Ерем", Ергеле на пустарама, ратарство, сточарство, виноградарство и пчеларство, Селекциона станица на пустари "Петров двор", Механизација на пустарама, Величина, називи и пустаре насеља, Дворови, летњиковци, ловачке куће, школе и гробља, Нестајање пустара, Извори и литература.

Сви ови поднаслови дати су на 20 страница текста.

Уз овај кратак, али врло интересантан текст приложен је и одређен број цртежа, планова и фотографија, што још више дочарава живот и рад на овим пољопривредним газдинствима у XVIII., и XIX веку, односно све до Првог светског рата.

Развој пустара у Срему почео је одмах после протеривања Турака са ових простора када су поједине племићке породице добијале за своје заслуге у помагању аустријске државе у ратовима против Турака (финансијска помоћ бечком двору), или су куповале велике комплексе земље на којима су развијале своју пољопривреду, сточарство и све врсте делатности везане за земљу и земљорадњу.

Пустаре у Срему биле су носиоци развоја модерне пољопривредне производње на овом терену без обзира на њихов феудални

карактер и немилосрдну експлоатацију радне снаге на њима.

Пустаре су биле разбацане по целој територији Срема односно некадашње Сремске жупаније. Њихови поседи су били лоцирани где је била и најбоља земља у Срему. највише пустара била је у централном делу Срема, односно око града Руме.

Пустаре су биле у погледу данашњих наших размишљања модерни пољопривредни комбинати овог времена. Сви нови проналасци и све новотије у развоју пољопривреде, сточарства и ситних врста делатности, развоја механизације, увођење нових процеса у ратарству, сточарству, воћарству и другим врстама пољопривреде и друге производње, све је прво примењивано на овим пустарама а касније на мањим сељачким и другим поседима

Поред пустара у Срему, постојала су и велика манастирска имања која су такође развијала модерне процесе у земљорадничкој и другој врсти производње.

На свим овим великим имањима, без обзира на њихову феудалну и манастирску организацију, вршен је процес усавршавања и развоја пољопривредне и друге производње, што је сигурно много доприносило развоју капиталистичких односа у овој врсти привреде после укидања феудалних односа у пољопривреди 1848. године.

По завршетку Првог светског рата, престаје и живот пустара пошто се оне деле на мање делове и додељују српским добровољцима и осталим пољопривредним интересентима.

др Душан Вулетић

Рецензија др Богдан Михајловић

Рад "Пустара у Срему" аутора Б. Пауковића састоји се од 19 уско повезаних сегмената, текстуално и сликовито обрађених на 57 страница.

Сви сегменти ове публикације сажето и интересно са обиљем релевантних података текстуално, сликовито и табеларно приказују особености значења и живота на "пустарама" - као први облици пољопривредне производње на великим површинама у Срему.

Пустаре су се прожимале на целој територији Срема, односно Сремске жупаније, а локација посела редовно је била на најплоднијим земљиштима Срема (чернозем, ливадска и ритска црница).

На тим велепоседима почиње унапређење пољопривредне производње. Прате се и уводе нове родније сорте у биљној производњи, нове расе у сточарству, механизација, а на поседима већ раде и школовани агрономи.

Аутор у раду износи прецизан попис пустара, организацију рада и начин плаћања у њима.

Аутор нас упознаје са постојањем Селекционе станице "Петров Двор", за то време једне од ретких у Европи. У њој је настала и нама добро позната и на нашим пољима дуго сејана сорта кукуруза "Румски зубан"

Интересантно сликовито је приказана механизација тадашњег времена.

Сва ауторова излагања од настанка до престанка пустара упућују нас на закључак да су пустаре за оно време представљале модерна и организована пољопривредна добра. Све новине у пољопривредној

производњи прво су примењиване на овим велепоседима, а тек касније на другим имањима.

Очигледна је оправданост постојања ових велепоседа, јер су на њима примењивана највећа достигнућа науке у пољопривреди тадашњег времена, били су база развоја пољопривредне производње.

Обзиром да су биле лоциране на најплодоносијим земљиштима, данас на местима некадашњих пустара постоје друга пољопривредна имања, другачије организована, а представљају савремена пољопривредна газдинства данашњег времена.

Рад "Пустаре у Срему" аутора Б. Пауковића заслужује пуну пажњу читалачке јавности јер даје значајан допринос спознаји историјата пољопривреде и историје Срема уопште.

Др Богдан Михајловић
Научни саветник
Пољопривредног института
Сремска Митровица

4. СРЕМСКА ЖУПАНИЈА

Простор између река Дунава и Саве и са запада омеђен рекама Босутом и Вуком, у разним друштвеноправним заједницама имао је разкличит приступ дефинисању граница ове области.

Аутор се определио за простор Сремске жупаније.

Завршетком Првог светског рата скројене су нове државноправне заједнице. Међутим, Сремска жупанија је остала у истим територијалним оквирима у којима је била у време Аустроугарске.

Овакав приступ третирању проблематике граница Срема, омогућио је аутору да прати живот и рад властелинских велепоседа на читавој територији Срема.

Подручје Сремске жупаније било је подељено на 10 срезова и то: Земун, Стара Пазова, Ириг, Рума, Ср. Митровица, Илок, Шид, Вуковар, Винковци и Инђија.

Градови су били Сремска Митровица, Сремски Карловци и Петроварадин.

Седиште жупаније је било у Вуковару.

Историјски осврт

Почетком 18 века, тачније 21. 07. 1718. Срем бива потпуно ослобођен од Турака.

Непосредно након ослобођења од турских власти, стварају се каснофеудална властелинства претежно велепоседничког карактера, а долазе углавном у руке великашких породица страног порекла. Поред властелинства власници земље су Комора, војска и црква.

Године 1745. устројавају се жупаније и

врше се разграничење између Провинцијала и Војне крајине, тачније 11. 11. 1745.

У Сремској жупанији су следећи поседи: Нуштар, Вуковар, Илок, Нерадин, Карловци, Рума, Земун, Ср. Митровица, поседи фрушкогорских манастира и коморска села.

Велепоседничко племство у знатном броју је туђинско (Мађари и Немци) и однорођено је и већим делом живи у иностранству (Мађарска, Немачка и Италија). Потребно је овде нагласити да је кметство на подручју Сремска жупаније укинута тек 1848. године.

Укупно је на подручју жупаније било 32 велепоседника које малих, средњих и великих.

Велика већина велепоседника дакле нису имали феудално порекло, а њихови велепоседи (предијуми) су носили разна имена (латифундије, спахилуци).

Како су настали велепоседи.

Добар део је добијен због заслуга за двор, део су властелини купили, затим удајама и женидбама и даривањима.

Карактеристично је да страни велепоседници држе велике латифундије као једну економску јединицу, док домаћи велепоседници имају по неколико мањих и средњих поседа које држе поједини чланови породица.

Ево неких карактеристика најкрупнијих велепоседа:

ИЛОК Седиште сремског поседа кнеза Одескалки је био у Илоку, а посед је добио 1697. кнез Ливије Одескалки. Илочно властелинство је са Илоком и Иригом као највећим несељима, било најкрупнији посед у Срему.

При попису 1737. подељено је на два дела:

Илочки-гроњско-сремски са 16 насеља.
Иришки-доњо-сремски са 19 насеља.

НУШТАР 7 села

ВУКОВАР Ово властелинство припало је 1730. године грофу Елцу и имало је 31 насеље.

РУМА Властелинство је припало породици грофа Пејачевића са 13 села у средњем делу Срема. Поседевало је 12 пустара са 34.158 кј. земље.

ЗЕМУН-ВОЈКА Властелинство грофа Шенборна који је седиште свог поседа пренео у Војку да не би остао у Војној крајини.

СР. МИТРОВИЦА Овај посед грофа Колоредо је остао у Војној крајини.

СР. КАРЛОВЦИ Били су посед грофа Ифелна, који је такође укључен у Војну крајину.

Преглед велепоседа у Срему

1. Нуштар - Куен Хедервари
2. Вуковар - Елц Емерик (33.050 кј.)
3. Рума - Марко Александар Пејачевић (34.158 кј.)
4. Сремска Митровица - гроф Колоредо
5. Сремски Карловци - барон Ифелн
6. Земун - Војка-Фридрих Карло гроф од Шеборна (53.241 кј.)
7. Илок - Ливије Одескалки (24.888 кј.)
8. Чалма - Михаел Јанковић
9. Шидскоцрквени посед - Крижевачка бискупија, пустара Суватово (2.000 кј.)
10. Шидско властелинство - Холик
Брулик год. 1777.

11. Коморски спахилук (Каменица, Беочин, Черевих)

12. Нерадин - посед манастира Гргетег
Из напред изложеног да се извести закључак да је велепосед (пустара) крупни посед.

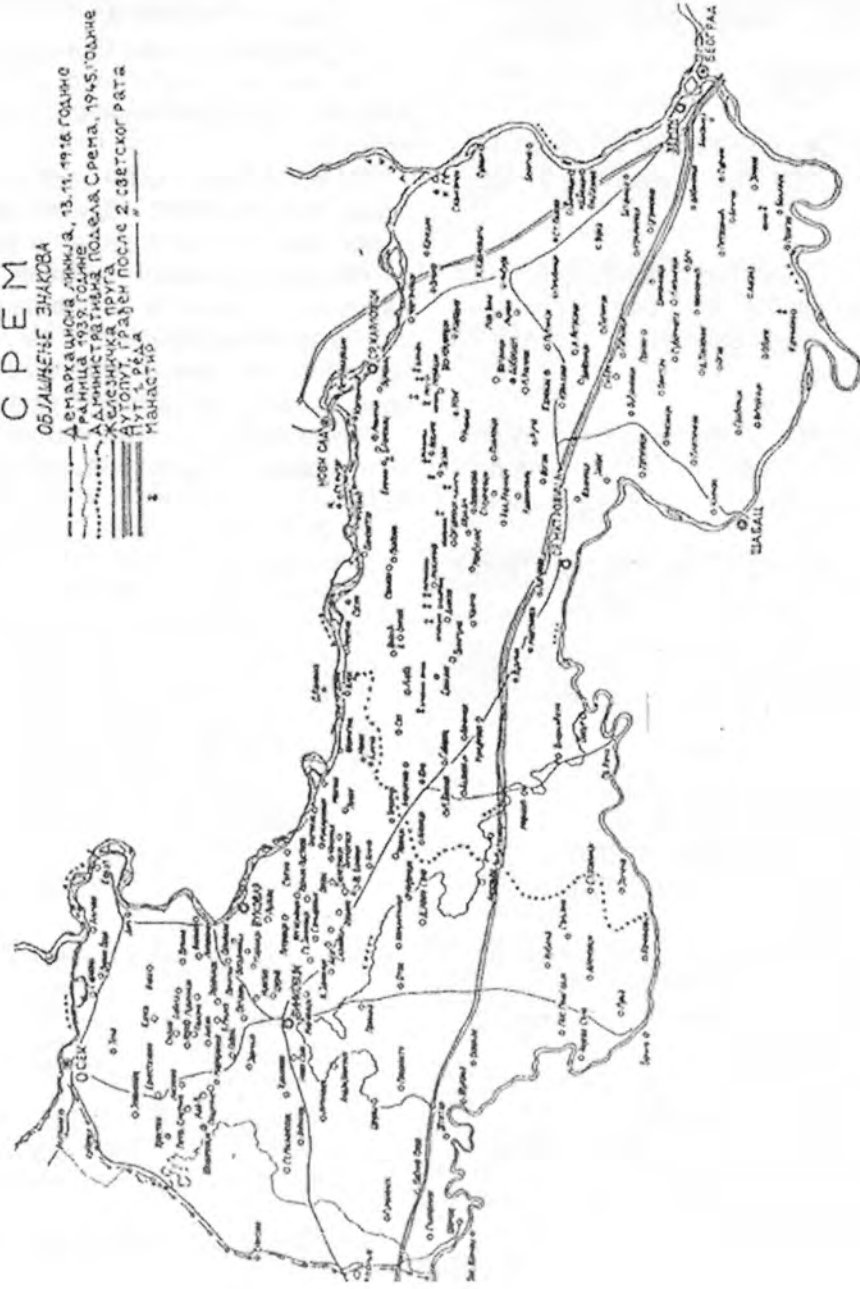
Са историјске сцене као аграрни велепосед силази 1918. године, дакле после Првог светског рата када се дефинитивно на подручју Сремске жупаније укида феудализам. На сцени су нови аграрни поседници - аграрни интересентни са поседима од 100 до 500 кј. земље као и добровољци и колонисти са поседом од 5 до 10 кј. земље.

Ликвидација властелинства трајаће за цело време аграрне реформе од 1918. до 1931.

СРЕМ

ОБЈАШЊЕ ЗНАКОВА

Демаркациона линија, 13.11.1916. године
 Рамница 1939. године
 Административна подвела Срема, 1945. године
 Железничка пруга
 Аутопут
 Граница после 2. светског рата

5. ВЛАСТЕЛИНСТВА У СРЕМУ

На подручју Сремске жупаније у времену од 16. до 19. века била су следећа властелинства са својим поседима:

1. Нуштар - Куен Хедервари
2. Вуковар - Елц Емерик
3. Марко Александар Пејачевић - Рума
4. Ср. Митровица - Колоредо
5. Ср. Карловци - Ифелн
6. Земун - Војка-Фридрих Карло гроф од Шенборна
7. Илок - Ливије Одескалки
8. Чалма - Михаел Јанковић
9. Шидско властелинство - Ходиг Брулик 1777.

У прегледу су исказана велика властелинства иако је у жупанији било 32 поседа са различитим површинама поседа.

Жупанија је имала површину од 6.866 км², 6 градова и 169 општина са око 400.000 становника.

Службени језици су били немачки, латин-

ски и хрватски службени.

Већини становништва су чинили православци, а било је Хрвата, Мађара, Немаца и других.

Земљиште су властелини стицали на различите начине, а за посед (предијум) који ће носити име пустара најинтересантнији је начин крчења тзв. пустарског земљишта.

Основна карактеристика велепоседа је била његова величина, дакле крупни посед феудалног порекла, а његови власници феудалци страног порекла.

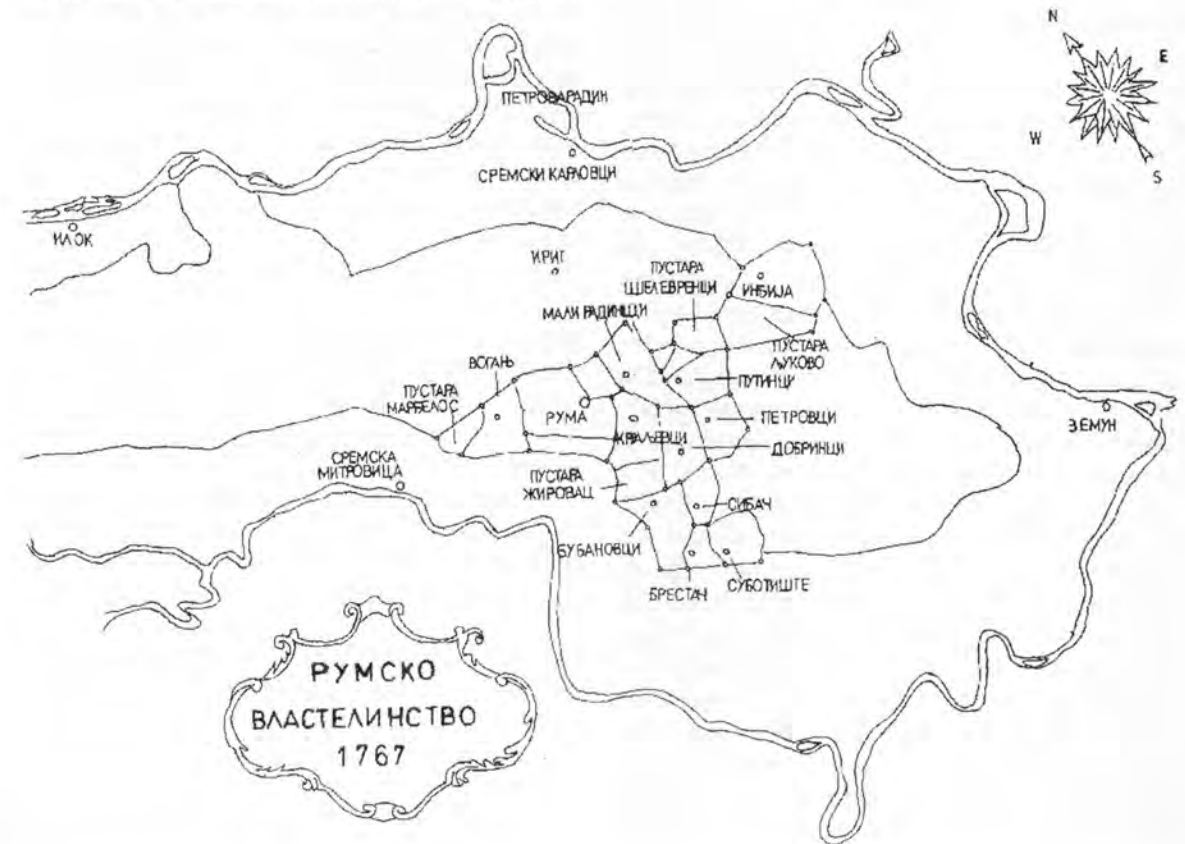
Било је правило да су руководећа радна места (равнатељи, ишпани) на велепоседи-ма заузимали странци (Мађари и Немци) као и нижи службеници.

Властелини су имали и велика овлашћења:

- да додељују ниже племићке титуле (Одескалки)
- да има право мача, да изриче смртну казну (Шенборн)
- да им се полаже заклетва на верност (Пејачевић)

PEJACHEVICI (PEJACIĆI) v. VERŐCZE. a. PEJAI

6. ВОЈНА ГРАНИЦА

Војна граница формирана је у 16. веку од стране аустријске царевине под влашћу Хабсбурговаца ради одбране њених граница од честих турских упада. Њене претече биле су у 15. веку Сребреничка и Јајачка бановина у Босни, Српска деспотовина у Срему, подручје Шапца и Београда у Србији и Сењска капетанија у Хрватској. Чвршће организовање Војне границе отпочело је 1553. године а извођено је брже и организованије после подизања Карловца 1557. године. Овај град добио је своје име по аустријском надвојводи Карлу Штајерском који је био и први војни заповедник новоподигнутог града. У прво време Војна граница се делила на два дела: Славонску која се протезала од Драве до Купе са седиштем у Вараждину и Хрватску од Купе до Јадранског мора са седиштем у Карловцу. Граница је била потпуно издвојено војно подручје под командом аустријских генерала. Они су независно од хрватског бана и сабора досељавали на подручје Војне границе Србе из Босне и Херцеговине и других наших крајева који су били под турском окупацијом. Насељени Срби у Војној граници често су долазили у сукоб са хрватским племством које је желело да их претвори у своје кметове као што је то био случај са осталим сељацима у Хрватској. Стога је исто племство тражило да се Војна граница врати под власт бана и хрватског сабора. Међутим и поред протест хрватских власти и племства, које је било такође у зависном положају од Угарске а ова у саставу Аустрије, аустријски цар Фердинанд II изд-

војио је цело подручје Војне границе у засебну војну и административну област и у њој својом повељом од 1630. године признао Србима граничарска права да живе као слободни војници и да бирају своје кнежеве и судије. Велики прилив Срба под Арсенијем III Чарнојевићем 1690. године, као и под Арсенијем IV Јовановићем Шакабентом 1739. године који су највећим делом били насељени од Градишке на Сави па све до Ердеља у данашњој Румунији. Леополд I је дао чисто војничко уређење 1701. године. Године 1737. Војна граница је била подељена на регimente (пукове), батаљоне, компаније (чете) и општине. Срби у Војној граници добијају земљу на трајно коришћење, не дају феудалне намете, уживају слободу вере али су дужни да служе као граничари у војсци од своје 16. до 60. године. Како у ратним операцијама тако и у свом мирнодопском животу били су потчињени и подређени војним старешинама у свим облицима свога бивствовања. Због тога је Војна граница представљала за круну Хабсбурговаца и за аустријску царевину неисцрпни извор добрих и јефтиних војника. У другој половини 18. века граничари су чинили половину аустријске војске. У 18. и 19. веку Војна граница је доживела више организација и преуређења, да свој пун развој доживела половином 19. века. После Аустро-угарске нагодбе 1867. године и увођења дуализма у владавини у земљи почело се, почев од 1871. године са њеним укидањем, да би 15. 06. 1881. године била коначно укинута. Граничне области после тога биле припојене жупанијама у Хрватској и Угарској.

Подручје Војне границе лежало је између 45. и 46. степена ширине са севера на југ и

између 32. и 41. степена дужине од запада на исток и граничило се: према северу провинцијским областима Хрватске Славоније и Угарске, према истоку Ердељом и Влашком, према југу Србијом и Босном где се Војна граница поклапала са границама Царевине према Турској и према западу хрватским и далматинским провинцијама и Морлачичким каналом.

др. Душан Вулетић

7. ПРОВИНЦИЈАЛ (ПАОРИЈА)

Формирањем Војне границе у јужном и источном делу Срема у 18. веку од стране аустријске царевине по влашћу Хабсбурговаца Срем се дели на два дела.

Војну границу и Провинцијал.

Провинцијал је заузимао централни део Срема са југа и истока омеђен Војном границом, а са севера Дунавом

Властелинства су Провинцијал поделила на своје латифундије и формирале пустаре изван Војне границе. Свако властелинство имало је у Провинцијалу своја села и у њима кметове. Да би избегли да им властелинство подпадне под Војну границу, премештају седишта властелинства. Тако гроф Шенборн се из Земун премешта у Војку, а барон Пејачевић из Митровице у Руму.

Кметови земљорадници власници сесија носили су назив паори па се Провинцијал називао Паорија. Поред властелинства власници земље били су црква и Комора. Проширивање ораничних површина ливада и пашњака вршено је крчењем, односно продајом шумског дрвећа и шикара по принципу "на пању". Властелини су поседовали и шумске комплексе као и винограде. Узгајани су зоб, раж, пиварски јечам, а највише кукуруз и жито којим се трговало. Од стоке узгајане су овце, свиње, говеда и коњи за вучу и тов. Ово је омогућило развој трговине на север према Бечу и Пешти а на југ према Турској.

Властелини или закупци њихове земље који су се бавили трговином носили су назив лиферанти.

Дешавало се често да се становништво сели из Провинцијала у Војну границу било због честих поплава или због привилегија које су биле у Војној граници "фрајштина".

Пустаре на мапи из 1767 г.

1. Пустара Салаш /Румско властелинство/
2. Пустара Шелебренице /Земунско властелинство/
3. Пустара Љуково /Румско властелинство/
4. Пустара Тапавица /Румско властелинство/
5. Пустара Камендин /Земунско властелинство/
6. Пустара Сасе /Земунско властелинство/
7. Пустара Јеленце /Румско властелинство/

8. НАСТАНАК ПУСТАРА

Ако се реч пустара преведе са мађарског језика она значи "зелена оаза" или на латинском језику "предијум".

Претходно би требало упознати земљиште у Срему. Северни и централни део заузимају равница и брежуљци док је јужни део и делом источни ниско земљиште са високим подземним водама (плавно). Велики је број канала, гатова, удолина, мочвара и шевара.

Да би се дошло до обрадиве површине било је потребно вршити крчење растиња и вађење пањева. Тај процес уклањања растиња трајао је док су трајала и властелинства. На тај начин се проширивао обрадиви фонд земљишта, а део је остајао за ливаде на којима се косила трава за сено, а често се на крчевинама сејао и кукуруз.

Стока се напасала целе године. Тако је било познато напасанье свиња на површине засејане "чичоком" сточним кромпиром. Свиње су такође напасане у шумским деловима на жир (жировне свиње), а места где им је доношена храна (кукуруз) називала су се "станишта". Ако би се дала општа карактеристика земљишта на којем су настале пустаре оно би гласило: подводно, запуштено, жбуновито пустарско земљиште. Искрчено земљиште имало је све услове да постане обрадиво. Ради се углавном о "ливадском чернозему" прве, друге и треће класе које се сматра за једно од најплоднијих земљишта. Нарочито делови земљишта око Вуковара, Сремске

Митровице и Руме где су биле и највеће пустаре. Било је такође уобичајено да се поред пољских путева "ленија" сади топола, багрем и дуд. У дворовима и економским двориштима сађен је велики број стабала дивљег кестена. Кад су на пустарско земљиште дошли људи, пољопривредни радници - сточари онда пустара постаје насеобина за људе и стоку и добија различита имена:

властелински посед

феуд

спахилук

имање

економија - која има своју унутрашњу организацију и управу.

Од постанка пустаре су непрекидно од стране властелинстава даване у закуп "аренду" а они који су их узимали у закуп носили су име арендатори. Даване су целе пустаре, обрадиво земљиште, ливаде, пашњаци, стаје за стоку, воденице, крчме и ветрењаче. Уговор о арендирању пустара прављен је за више година. Закуп се исплаћивао у натури (пшеница, кукуруз, стока или сено) а мањи део у новцу.

Дворци, дворови, управе углавном нису давани у закуп пошто су у њима живели равнатељи, ишпани и други виши и нижи чиновници као и послуга.

1. Наведеној општинској заједници Кукујевици издвајамо ову домаћу ливаду смештену на земљишту Ердевика на путу који води у Кузмин, и смештену на терену Кукујеваца и Кузмина, а која се протеже све до земљорадничких ливада Ердевика, за 700 флор. годишње и под условом да се одмах сада исплати 200 флор. а 500 флор. до благодана Свих Светих, што ће се исплатити благајни у Илоку, и тако нас-

тављајући сваке године, придржавајући се ова два рока.

2. Задржати ће ову ливаду кроз три године узастопце све до краја месеца марта 1808 г. тако што ће у те три године законито користити искрчену целу ливаду, уз додатак, ако по истеку прве године не искористи око 1/3, одступи ће се од уговора.

3. Дозвољава се истој општини испаша за волове у тој години, док не изору (фагопирета) пустаре назване Гај без посебног решења.

Уговор о арендирању пустаре склопљен 1805 г. између сељака из Кукујеваца и Илочког спахилука, због кога је дошло до спора 1807 године

Ugovor o arendiranju pustare sklopljen 1805 g. između seljaka iz Kukujevaca i Iločkog spahiluka, zbog koga je došlo do spora 1807 godine.

Recurrenti communitati Kukujevce exarando hinc pratum domiale in terreno erdovegiensi situatum signanter inter viam ad Kuzmin ducentem, nec non terreni Kukujevce et kuzmiense situatum, ac semet usque colonica prata erdovegiensium extensum in et pro flor. annuis 700, ea sub conditione, quod nunc statim f. 200 persolvere, 500 flor. vero cum festo Omnium sanctorum a. c. ad cassam ilokiensem inferre tenebunt, ac sic continue singulis annis hos duos terminos observare tenebit.

2) Tenebunt hoc pratum per tres continuos annos seu usque finem mensis martii anni 1808, ea lege, ut per hoc triennium ab omnibus arboribus extirpare tenebunt totum pratum, eo adnexo, quod si primo evolutio anno observaret dominium, quod 1/3 circiter arborum non extirpaverit, a contractu recedatur.

3) Admittit eidem communitati pascuum boum hoc anno cur. donec fagopyreta sua subaverint, in plaga dumetosa Gay vocata abaque omni solutione, prae gratis.

Sig. Ilok. 29 martii 1805.

Antonius Fekis.

9. ПОПИС ПУСТАРА У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 18 ВЕКА

ЗАПАДНИ ДЕО ●

1. ВИРОВАЦ
2. ДОБАС
3. ЛИПА
4. ЛИПОВИНА
5. ИЛИНИЈА
6. ЛУЖАЦ
7. СИТАН
8. ДАМБО
9. КИФЕР
10. ЈАКОБЕФЛУР
11. ОФЕНЕР
12. ГОРЊАК
13. ХЕНРИКОВЦЕ
14. СУДАЦ
15. ГРАБОВО
16. ЛИПОВАЦ
17. БЕЛЕШ
18. ЋЕЛЕТОВЦИ
19. ЛАЗЕ
20. ИВАНЦИ
21. БАНОВЦИ
22. КЛИСА
23. ОВЧАРА
24. ВУКОВАРСКО ПРЕДГРАЂЕ
25. АДА
26. ПОДРИЊЕ
27. ШОДОЛОВЦИ
28. СИПАШ
29. ГАБОШ
30. ВЕЛИКА МЛАКА
31. КРИЖЕВЦИ
32. ЛАНКА
33. ЛУДВИНЦИ
34. ПАЛАЧА

35. НУШТАР
36. ЈОВАНОВАЦ
37. ВРБИЦА
39. СУВАТОВО
039. МЕЂЕРЕШ
040. БАЛТАЗАР
041. ПАВЛОВО БРДО
042. РЕТЕТЕ
043. РУБЕТИНЦИ
044. ВЕЛИКИ ХРАСНИК
045. БАБСКА
046. БЕЛАРИЦА
047. БРЕСТОВАЦ
048. ЕРЦЕГОВАЦ
049. КОРУШКА
050. КУКИЊАШ
051. МИКОВЦИ
052. МИЛИЧЕВЦИ
053. МИХАЈЛОВАЦ
054. ПАРАДИНЦИ
055. ПЕТРИНЦИ
056. РАДОВАНЦИ

Пустаре са ознаком "0" испред редног броја нису лоциране на мапи пустара.

СРЕДЊИ ДЕО ■

1. ЗАРАВАН
2. ЦЕРОВАЧА
3. МОЈИЋ
4. СТАНКОВИЋ
5. ЕМИЛИЈЕН ХОФ
6. ФЛАМИНИЈА ХОФ
7. ТОПОЛА ПУСТА
8. ВЕЛИКА ПУСТАРА
9. МАЛА ПУСТА
10. ВЕЛИКИ РАДИНЦИ
11. МАРЋЕЛОЦ

12. ВИШЊЕВЦИ
13. СРАТИМИРОВИЋ (КАЛУЂЕРИЦА)
14. НИКОЛИЋ
15. ХОРВАТ
16. ПАЉЕВИНА
17. КЉЕШТЕВИЦА
18. СРЕМСКА РАЧА
19. ДРЖАВНА ПУСТАРА
20. ГОРЊА ПУСТАРА
21. КРСТАЧ
022. ЦЕРИН
023. СВИЊЦИ
024. ЛУБАКОВАЦ
25. НИКИНЦИ
26. ХРТКОВЦИ
027. ГАЈ СУХИ
028. ПИШТИНАЦ
029. ШАКОТИНАЦ
030. ГИБАРАЦ
32. БРАЈЛОВО
033. КУРЈАКОВАЦ
034. ИНОЋЕНЦ ДВОР

Пустаре са ознаком "0" испред редног броја нису лоциране на мапи пустара

ИСТОЧНИ ДЕО ▲

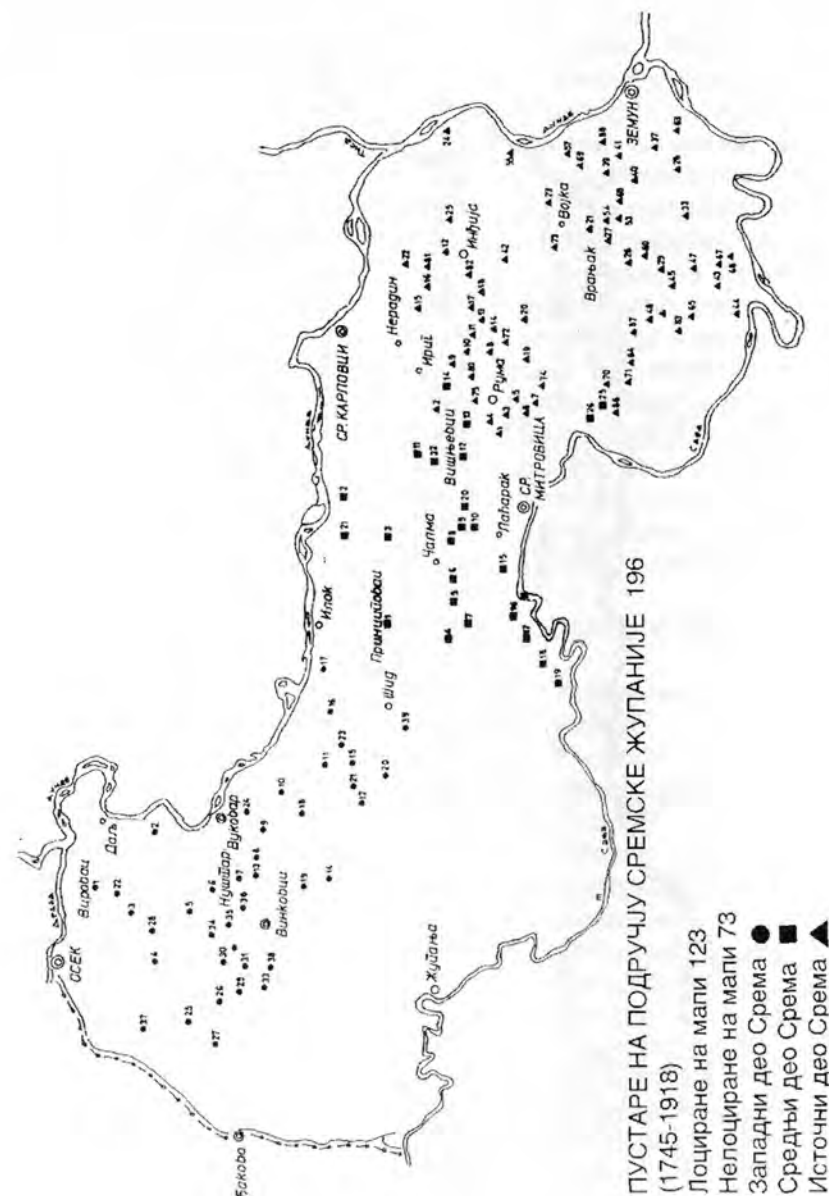
1. ЕРЕМ
2. ВРАЊАШ
3. БЕГОВИНА
4. ПЕТРОВ ДВОР
5. ЈАРАЧКА ПУСТАРА (ЖЕНКОВАЦ)
6. ДРАЈШПИЦ (ТРОКУТ)
7. ЖИРОВАЦ
8. СОЛНОК (ЖАРКОВАЦ)
9. КИПОВИ
10. ЦРНА ПУСТАРА
11. ДОБРОДОЛ

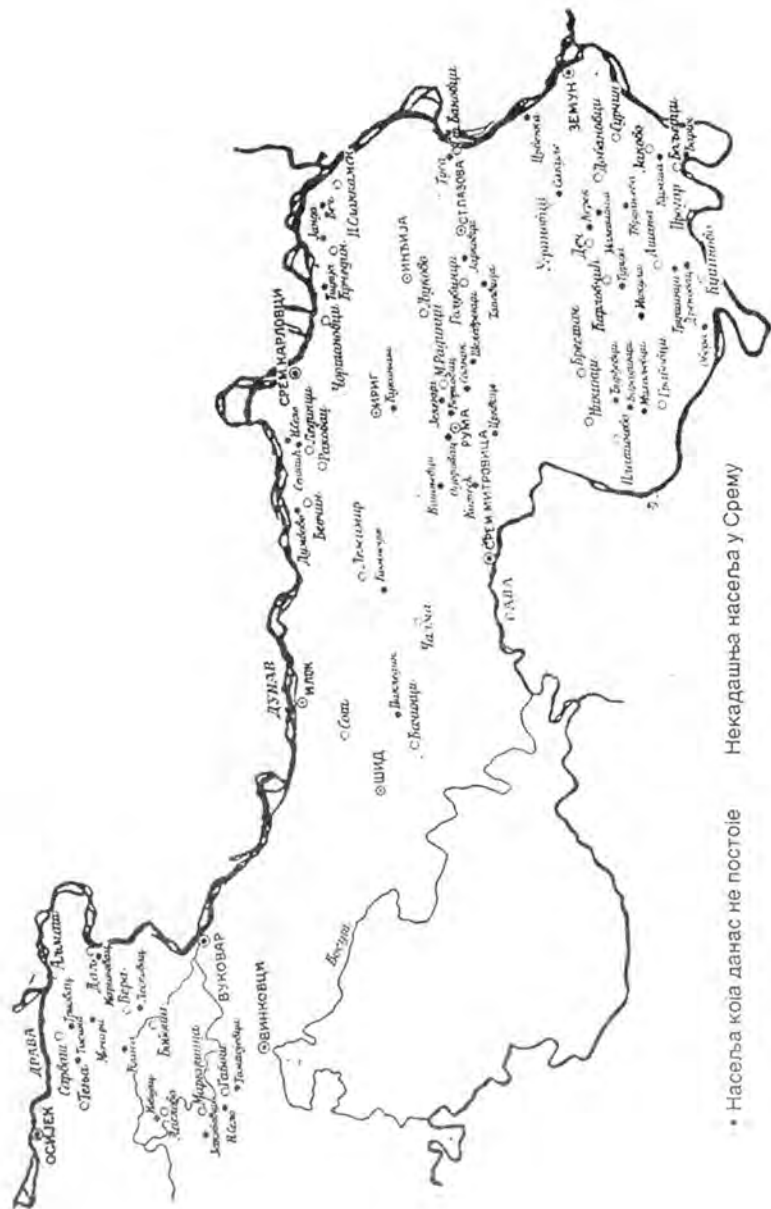
12. ИНЂИЈА
13. АГАТЕН ХОФ
14. НОЕ ХОФ
15. БАНКОВЦИ
16. ЈАРКОВЦИ
17. ЉУКОВО
18. МОЈА ВОЉА
19. МЕЋИЦЕ
20. БАРИЦЕ
21. ВРАЊАК
22. ГЛАДНОШ
23. ПАЗОВА
24. СУРДУК
25. САСЕ
26. ШИМАНОВЦИ
27. КРЊЕШЕВЦИ
28. БЕЧМЕН
29. КАРЛОВЧИЋ
030. МИХАЛОВАЦ
031. КРУШИНЦИ
032. ЛЕШАНИЈА
033. АШАЊА
034. ГРАБОВАЦ
035. ДУМЧА
036. МИТРОВЧИЋ
037. ТВЕРДНОВО
038. ВРБАС
039. КЕРЕК
40. НОВО СЕЛО
41. МАЛЕТИНЦИ
42. ТАПАВИЦА
43. ТУРИЈА
44. ОБЕДА
45. МИЛЕШЕВАЦ
046. ОРИЈЕВАЦ
47. МИКУЛА
48. ТОВАРНИК
049. МОРАТОВЦИ
050. ЖИВАЦ
051. ВИТАКОВЦИ

52. ЦРВЕНКА
53. КАМЕДИН
54. УГРИНОВЦИ
55. ТУША
056. ПЕТРИНЦИ
057. ВЕЛАРИЦА
058. ОТАШЕВЦИ
059. ЛОШИНЦИ
60. МИХАЉЕВЦИ
061. ЦРНЕ КУЋЕ
062. АТОВ СТАН
63. КУМША
064. ГРУПШИНЦИ
065. ОГАР
066. ШОДОЛ
67. ТРУШИНЦИ
68. ДРЕНОВАЦ
69. САКУЛЕ
70. ЂУРЂЕВЦИ
71. БАРАДИНЦИ
72. ШЕЛЕБРЕНЦИ
73. ЦРКВИЦЕ
74. ОДОРОВЦИ
075. ГРДАНОВЦИ
076. САПИНА
077. МАЛИ МАРТИНОВЦИ
078. СИТРОВЦИ
079. МАКСИМОВАЦ
80. МЕЋЕШ
81. ЛАДИСЛАВ
82. ДРАГУТИНОВАЦ
83. БОГДАНОВИЋ
84. БОКСИН
085. ГАЛАМАЦ
86. САЈЛОВО
87. ЈЕЛКОВАЦ (ШЕВИЋ)
88. БАТАЈНИЦА
089. САЛАШ
090. МАРАДОВЦИ
091. СЕЛЕПОВАЦ

092. ШИМОДА
093. ШИВАЛИЋ
094. СИДОРОВЦИ
095. ТОМАШЕВЦИ
096. ЈАНОВЦИ
097. КЕШИНЦИ
098. РАДОШ
099. СИВАЦ
0100. СИДАРОВЦИ
0101. СИТИНА
0102. ТРНОВАЦ
0103. ХАРДАНОВЦИ
0104. ЦЕЛЕПОВАЦ
0105. ГАНОВИЦА
0106. ЦИГАНОВИЦА

Пустаре са ознаком "0" испред редног броја нису лоциране на мапи пустара

10. РАД НА ПУСТАРАМА: РАДНА СНАГА И ПЛАЋАЊЕ У ПРВОЈ ПОЛОВИНИ 19 ВЕКА

Свака већа и економски јача пустара поседовала је своју унутрашњу организацију која је подразумевала систематизацију радних места, руководећа радна места, награђивање, места за становање сталне радне снаге, магацински простор, радила, возни парк, чуварску службу и простор за смештај стоке. Радно време на пустарама било је од 04 часа ујутру до 21 час увече. Слободан дан је била недеља поподне. Свака пустара имала је звоно које је оглашавало почетак и крај радног времена. Поред ергеле за коње које су биле посебно измештене стаје за свиње, говеда, радне коње и волове изграђиване су према одобреним пројектима.

Поред радних коња за тешке послове (орање и вучу) коришћени су волови "подолци" једно- и двопречни, нарочито ујесен када се раскалају пољски путеви "леније". Чување говеда вршили су "чордари" говедари - волари у групи од 20 до 30 комада што је носило име "чорда". Коње су чували "чикоши" који су често као слуге становали у коњским шталама на тавану. Пустаре које су имале овце за смештај су користиле "торове" или "наслоне". Овце су највише напасане на пашњацима или њивама које су биле у "парлогу" па се премештањем торова вршило ђубрење њива "торењем". Свака пустара имала је неколико бунара "ђермова" за воду како за људе тако и за велики број стоке. Стална радна снага на пустарама живела је у

кућама које су изградила властелинства. У њима су живеле породице "бироша" а имале су и башту поред куће за своје потребе. За ложење у кућама били су зидани шпорети, а поред дрва коришћени су фашине, огризина, чокови и чапови. Сезонска радна снага становала је у празним стајама и сеницима. Деца на пустарама су почињала да раде са 10 година најпре чувајући свиње.

Унутрашња организација пустаре подразумевала је распоред радних задатака а тиме и радне снаге. На појединим пустарама било је, зависно од величине, садржаја и природних услова различитих радних места. Овом приликом записали смо три прегледа руководећих и осталих радних места, уз напомену да је руководећа радна снага у већини случајева била страног порекла (Мађари и Немци).

Преглед број 1

Надишпан
Ишпан
Пандури
Виноградар
Пољари
Колари
Пастухари
Коњушари
Говедари
Говедарске слуге
Овчари
Овчарске слуге
Свињари
Свињарске слуге
Надбироши
Мали бироши

Преглед број 2

Равнатељ властелинства - управник
Ишпан
Коменцијаш бирош - Киш бирош - Ерег
бирош
Чобани и Чикоши
Сезонски пољопривредни радници
Рисари
Наполичари (арендатори)
Кубикаши

Преглед број 3

Управитељ - провизор
Кестнер
Грађевни писар
Ишпан
Учитељ
Вртлар
Два ловца (ловник)
Шумар
Превозник
Властелински крчмар
Подрумар
Кочијаш
Бирош

Бирош је био пољопривредни радник са специфичним статусом радника - слуге на пустари, по основу уговора са властелином на више година. Бирошима су поверавани послови тимарења коња, старање о воловима и стоци у штали као и ратарски послови у кругу пустаре. За овај посао бирош је од властелина добијао собу и кухињу на пустари, огрев на рачун газде и пола јутра земље за обраду за своје потребе. Мањи део накнаде за рад бирош је добијао у новцу а остало у натури.

Наполичари су били најамни радници као и бироши с тим што су ови добијали земљу за рад на пола, што значи пола приноса од земље газди пола приноса себи. Наполичари су становали сами или са породицом на земљи коју су обрађивали.

Надничари су били најнижа категорија пољопривредних радника који су за дневну накнаду - надницу обављали све пољопривредне радове у радном времену од 10 часова са три обезбеђена obroка на трошак газде.

Слуге су обављале лакше послове у властелинским дворовима, кућама и по правилу били исте националности као и газда (особе од поверења).

Плаћање радне снаге

Рад на пустарама плаћао се према тачно утврђеним мерилима било у натури (коменцији) што је било више примењиван начин или у новцу који се мање примењивао.

Истражујући начин плаћања радне снаге пронашао сам "Табеле плаћања за слуге" које су примењиване на пустарама румског властелинства Пејачевић у 1906. години који у целини објављујем без било каквог коментара јер је он непотребан.

ЗАВИЧАЈНА МУЗЕЈСКА ЗБИРКА
АРХИВ З.М.З. РУМА
Број 7

ТАБЕЛА ПЛАЋАЊА ЗА СЛУГЕ
СВИМА УПРАВАМА!

У прилогу се налазе табеле платних разреда за наше слуге одобрене од Високе администрације у Бечу од 3. јуна 1906.

Прописане накнаде ступају на снагу 1. јула ове године.

Као општи услови важе:

1. Отказни рок је шест недеља.
2. Депутат се исплаћује унапред за шест недеља.
3. Готовинска плаћа се исплаћује унапред у годишњим кварталима.
4. Исто тако ће се одговарајући депутат крајем сваког квартала исплаћивати, но сваки слуга може већ почетком квартала да му се аконтација на захтев исплати.

ПОСЕБНИ УСЛОВИ

1. Број кочијаша, береса и малих береса остаје као до сада.

За сваки пар коња један кочијаш, за свака два запрегнута вола један берес и кисберес.

2. Кисбереси се разврставају према залагању, старости службе и породичном стању у 5. и 4. класу.

3. Кочијаш и береси са мање од три године рада уживају плаћу 3. класе, они са више од 3 године рада њима припада 2. класа и они који преко 10 година служе могу да се унапреде у 1. класу.

4. Код унапређивања нижих слуга као мерило да не буде само стаж служења. Треба такође пазити на заблуде. Непоуздан човек мора се искључити од сваког напредовања.

Слуга који је склон пићу, који своју стоку туче, своје уређаје не држи у реду, којем се не може поверити неки посао ако надгледник не стоји иза њега мора се искључити код повишења плаћа.

Прелаз из класе у класу не треба да услеђује аутоматски, те слуга нема право само на основу стажа да тражи унапређење.

5. Исто важи и за надгледнике (надзорнике).

Опћенито, повишењу плаћа треба да буде одговарајућа протувредност, повишени учинак радника. Са потпуним изједначењем не може се замислити, али барем делимично наћи протиувредност што ће овисити на који начин се надзор снађе.

Одгој надзорника и непопустљива оцена њихових достигнућа биће ванредан задатак за руководиоца погона.

У нашем данашњем привређивању под притиском великих давања за патријархални комодитет и толеранцију нема места.

Један надзорник који овим захтевима не одговара не може у служби остати уколико привреда не треба да трпи штету. Такође између способних надзорника биће увек разлика у њиховим способностима. Стога се не смеју сви надгледници да се разврставају у исти платни разред.

6. Опћенито је за платне разреде надзорника утврђено следеће:

У две најгорње класе припадају најпре само самосталне газде (:Драгутинац, Церић и Марђелос:). Следеће две класе предвиђене су за магацинере и за несамосталне газде.

У класе V до X су уврштени сви остали надзорници. Наравно ово није дословни пропис, већ да се у том смислу схвати. На пример: једно имање без магазина где само привремено у чардацима један део жетве буде складиштено, не може се поставити једног магацинера IV или III платног разреда.

Када напредује један човек из класе нижих слуга у класу надзорника, он не може одмах неколико класа да прескочи. Ако се запосли неки странац као газда или складиштар он мора провести пробни рад и он ће свој посао започети у VI или највише V плат-

ном разреду. Кратко речено управник пого-
на не сме економски и одгојно моменат из
вида да испусти. Ако неко без труда доспи-
је у вишу платну групу, која је за његово
место утврђена, тако се послодавац служи
најбољим начином да својим слугама да
најбољи подстицај да буду најревноснији.

7. ДОДАЦИ И ПРЕМИЈЕ

Досадашњи додаци и премије остају на снази осим:

а) Један Кисберес V платног разреда који повремено користи једну спуштаљку или Берес замењује прима месечно кисберес групу IV платног разреда у истом случају K2 месечно.

б) За сађење биљака за тржиште ако су коректно обрађене за посипање индустријским ђубривима примају они људи који то обављају 10 х по јутру.

ц) Премије код држања стоке:

- за свако isporučeno ždrebe, Kruna 4.-
- za svako isporučeno telo, Kruna 1.-
- za svako isporučeno prase, Kruna 0.30

Одбитак од 25% због ризика од зараних болести.

д) Трошкови путовања: код прено-
ћивања у страним местима, Круна 0.80

е) Рад за време празника:

За рад недељом и празником изван
пустаре припадају кочијашима или бересу
за цели дан, Круна 0.80
за пола дана, Круна 0.40

8) Ми бисмо морали нама условити да четвртину дела који је у табели плаћа прописан депутат кукуруза у истој тежини да се замени јечмом уколико то захтева привредни интерес.

9) Платну класу слуге нижег разреда утврђује управник погона. Као основ за

разврставање служи му катастар слуге. Под
стажем слуге подразумева се онај временс-
ки период за који је човек код једне управе
имао право на запослење. Од овог прописа
се сме одступити само у следећим случаје-
вима ако је службеним путем са управом
добијена сагласност. Таква сагласност
може се десити ако неки службени случај од
управе ка управи у интересу привреде то
оправдава. /: Ако родбински односи слуге и
надзорника захтевају да се слуга премести
на посебне послове на некој другој пустари
или слично./ или ако неки положајни случај
за породицу слуге ванредну предност нуди.
И овде мора ред у том смислу да се негује.
Не смије се на реч везати.

10) Код надзорника дирекција властелинства си задржава право давања упутстава код платних разреда. Управници погона имају исто право предлагања и њихови захтеви морају увек у децембру да се поднесу.

11) Продаја депутатског рода је забрањена. Што један слуга од његовог депутата не потроши, биће му признато. Једна четвртина годишњих тржишних цена у Руми даје кључ за накнаду.

12) Трпи ли слуга због плаћања казни губи службу и нема никаква права на накнаду. Службени прекид се протеже тако да се слуги признаје само део жетве одговарајућег радног времена текуће године. У таквом случају биће најбоље тај део накнадити тако да раскидањем посла са slugом у пословању више нема исти да ишта тражи.

13) Умре ли радник његова фамилија
прима још четврт године пуну плаћу и депу-
тат јој за целу годину у целини припада.

АРХИВ
З.М.З.-РУМА
ОФИСА РУМА
БРОЈ 87

Lohntabelle für Wiener.

Lehrplasse
gültig vom

Prolegier	Lehn above	Bm. Lehn	Thron	Woth. Forest	Ross	Heil	Stel	Wohn
		Heim	kg	kg	kg	kl	Stellen a. 1000	
Lüpfcher	1	566						
	2	400						
	3	400						
	4	360	240	1200	400	2	3	1
	5	320						
	6	280						
	7	240						
	8	200						
	9	160	240	1200	400	1	2	1
	10	120	240	1200	400	-	2	1
<u>Niedere</u>	1	140						
<u>Freser</u>	2	120		1320	400			1
	3	160						
	4	160		1320	400		1	1
	5	160		1320	300		2	1

Genetingsykt ut i Tids 1904
Wien u. Bonn 1904

Administration
des Etabl. Sup. d'Ingenieur - Arts

Рума, 11. јуна 1906.

ДИРЕКЦИЈА ВЛАСТЕЛИНСТВО РУМА
Потпис

Tabellen für Trenner
1. Juli 1906

No.	Fruch- beurtheilung	Schneckenbohrung		Total		Anmerkung
		Richt	Stück	Stück	Loth	
					911 79	
					151 79	
					111 79	
1	1	2	2	771 79		
				731 79		
				691 79		
				651 79		
				611 79		
1	1	2	2	546 79		
1	1	2	2	486 79		
				421 11		
1	1	2	2	404 11		
				380 11		
1	1	2	2	339 11		
1	1	2	2	314 52		

bei Gyltrefen.	Befahrung	Lagerung	als Hoffaltung
	Lagerung mit 2	Befahrung	nach Th 76.
		Lagerung	- - 86.
		Hoffaltung	- - 85.

OPIS I IME	PLAČA U GOTOVOM	*Žito proizvodi	*Kukuruz	*Krompir	*Mleko	*Vino	*Gorivo drvo	*Hrana za živinu	*Petroleum	*Polja-bašte jutara po 2000 l kl.	*Krava	*Svinje za tovljenje	*nastup službe
	kruna	q	q	q	l	hl	m3	q	l		kom	kom	datum
Šumar Paul KLEIN	K.Z. 200 600	12					slob.			4/4	1	2	1.4.1919.
Šumar Spasoje TOMOČ 2	K.Z. 200 600	12					slob.			4/4	1	2	1.1.1919.
Šumar Milan KARADIĆ	K.Z. 200 600	12					slob.			4/4	1	2	1.5.1919.
Šumar Aleksandar PETER	K.Z. 200 600	12					slob.			4/4	1	2	1.7.1919.
Pomoćni šumar Ivan MILIN	K.Z. 200 600	12	4,80				slob.						1.4.1920.
Šumar Sava STOIČEV	K.Z. 200 600	12					slob.			4/4	1	2	1.10.1919.

TABELA PLAČA ZA 1918. godinu.

OPIS I IME	PLAČA U GOTOVOM	*Žito proizvodi	*Kukuruz	*Krompir	*Mleko	*Vino	*Gorivo drvo	*Hrana za živinu	*Petroleum	*Polja-bašte jutara po 2000 l kl.	*Krava	*Svinje za tovljenje	*nastup službe
	kruna	q	q	q	l	hl	m3	q	l		kom	kom	datum
Dipl. šum. ing. Wilhelm STEIDLER	K.Z. 3.040 P.Z. 3.000 H.G. 3.800 B. 1.440	13,50	8 6	20	2190	6		12			2	2	
Šumar tehničar Jenő MINALYFLY	1.200 W.G. 240	11,25	8	15	1095	3	slob.	10	frei	1/4	2	3	
Šumar Lazar KRSTIĆ	K.Z. 120 340 W.G. 120	12	4,80				slob.			3/4	1	2	
Šumar Željko ŽIVKOVIĆ	K.Z. 120 340 W.G. 120	12	4,80				slob.			3/4	1	2	
Šumar Sava STOIČEV	K.Z. 120 340 W.G. 120	12	4,80				slob.			3/4	1	2	
Šumar Mathias OSWALD	K.Z. 200 600 W.G. 120	12	4,80				slob.			4/4	1	2	1.1.1919.
Šumar Alois SCHAFER	K.Z. 200 600 120	12	4,80				slob.			3/4	1	2	1.1.1919.
Šumar Anton SCHAFER	K.Z. 600 800 340	12					slob.			4/4 3/4	1	2	1.2.1919.

T=K.Z. Ratni dodatak - dodatak na skupoci H.G.= novac za drvo W.G.= novac za vino B= Osvetljenje
 Za šumare: 1 šešir, 1 radno odelo, 1 par čizama, godišnje 1 par čizama za transport i 1 mantil za 3 godine.

Žito 3 hl = 240 kg, per 1q = Kruna 16,26
Poluplodovi 18 hl = 1320 kg, per 1 q = Kruna 16,62
Kukuruz 6 hl = 480 kg, per 1 q = 11,3

PLATNI RAZRED ZA SLUGE - VAŽI OD 1. JULA 1906

KATEGORIJA * KLASA	* Plaća u glavnom	* Žito *	* Plodovi *	* Kukuruz *	* Vino *	* Polje *	* Stan *	* Grejanje *	* Držanje * krava	* Držanje * uzgoj	* UKUPNA PLAĆA	* PRIMEĐBA *
NADGLEDNICI	KRUNA	kg	kg	kg	hl	bašle po 500			Kom	Kom	Kruna, halera	
I	500										911,79	
II	440										851,79	
III	400										811,79	
IV	360	240	1200	480	2	3	1	1	1	2	771,79	
V	320										731,79	
VI	280										691,79	
VII	240										651,79	
VIII	200										611,79	
IX	200	240	1200	480	1	2	1	1	1	2	546,79	
X	180	240	1200	480	-	2	1	1	1	2	486,79	
NIŽI SLUGA	1 144	-	1320	480	-	2	1	1	1	2	428,11	Kodjaši i Berese sa više od 10 godina službe
2 120	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	404,11	Kodjaši i Berese sa više od 3 godina službe
3 100	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	384,11	Kodjaši i Berese sa više od 3 godina službe
4 80	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	339,11	Kisberese
5 60	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	304,52	Kisberese

(1) Eksluzivno stanovanje, grejanje i držanje stoke. Vrednovano: stanovanje sa kruna 75
grejanje kruna 60
držanje stoke kruna 65

Važi od 1. jula 1906.
Beč, 4. juna 1906.
ADMINISTRACIJA
Exc. Petar grof Pejačević - nasljednici
J. Potl

Ruma, 18. juna 1906.
DIREKCIJA VLASTELINSTVA RUMA
Potpis

Prezime	Šešir	Radno odelo	Čizme	Transport čizme	Mantil
Anton DROPUČIĆ			19.1.20		
Milan Karadžić		28.2.20	20.8.20		
Spasoje TOMIĆ	30.1.20	30.1.20	22.1.20 14.11.20		
Sava STOIČEV			decemb.19		
Paul KLEIN			20.6.20.		
Mathias OSWALD			26.6.20.		
Aleksandar PETER			4.7.20.		

11. ПЛАН ПУСТАРЕ ЕРЕМ (РАДОВАНОВАЦ)

Захваљујући чика Павлу Режуку потомку бироша са пустаре "Ерем" сачуван је план пустаре из 1904. године. Анализирајући приложени план уочава се да је пустара по свом садржају била узорна у властелинству Пејачевића. Све што је требало за савремену пољопривреду тога времена налазило се изграђено на пустари. Поред објеката за смештај људи и стоке тако и занатских радioniца постојали су производни погони као циглана, млекара, ледара, као и уговорни објекти за смештај стоке који су давани у закуп. Ево шта о животу на пустари каже чика Павле Режук:

Радовановац (Ерем)

На четири километра северозападно од Вогња налази се насеље Радовановац, настало на властелинству грофа Марка Пејачевића. Ради обраде великих површина земље на властелинству, подигао је више економских и стамбених зграда и са околних салаша уселио раднике, највећим делом Мађаре и нешто Немаца. Тако је настало насеље Радовановац. Нема поузданих података о пореклу назива насеља, а легенда каже да се један од наследника Пејачевића, Петар Пејачевић, крајем XIX века коцкао у Монте Карлу и изгубио цело властелинство. Међутим, његова супруга, која је била присутна, за истим коцкарским столом је успела да имање поврати и обрадује супруга. Одлучили су да насеље, које до тада није имало име назову Радовановац, на мађарском језику Ерме¹.

У другој половини XIX века и пред Први светски рат, у Радовановцу је било око 10 стамбених зграда и више штала за коње и волове и котобања и амбара за храну. У центру стамбених зграда био је дворца грофа Пејачевића у коме су Пејачевићи боравили само повремено, једном годишње, најчешће да покупе приход и однесу у Италију и Аустрију где су живели.

Земљу су обрађивали радници-бироши, што је био општи назив за све раднике на властелинству. Међутим, они су се међусобно разликовали, зависно од послова које су обављали. На најнижој хијерархијској лествици је био "ерек бирош", неквалификовани радник, који је орао земљу воловима. На нешто вишој лествици је био "кочиш"-кочијаш, који је радио са коњима. "Елиш кочиш" био је радник који је возио руководиоце властелинства (парадни кочијаш). На високом месту лествице је и "ишпан", који је распоређивао раднике на одређене послове у обради земље и неговању стоке. Он је и контролисао њихов рад. Изнад свих радника је био руководиоца производње, економ или инжењер. Он је био главни руководиоца, непосредно одговоран властелину.

За обраду око 3.000 јутара земље властелинство је стално држало 60-80 коња и исто толико волова. Поред тога, имало је и две парне машине, локомотиве, које су коришћене и за дубоко орање. У економском делу властелинства била је изграђена и пруга уског колосека до смештаја хране за стоку.

Радно време нас властелинству је било од 4 ујутру до 9 сати увече. Радници су пре одласка у поље морали да нахране и припреме запрежну стоку, а после повратка из поља стоку нахране и припреме за

починак. Од пролећа до касне јесени њихово радно време је прелазило и 16 часова!

Поред стално запослених, на властелинству су радили и сезонски радници и то "од изласка до заласка сунца". То су најчешће били Мађари из Барање, али и Словаци из Бачког Петровца и Старе Пазове. Њихова надница је била 1 форинта и 6 крајцарица.

Стални радници - бироши плаћани су у коменцији и то: 2.000 килограма пшенице за рад целе породице (радила су и деца од 7 година: у флашу су купила репину пипу, чапове на житу, плевела жито од горушице и другог корова и обављала све друге послове у складу са својим узрастом), 2.000 килограма кукуруза и коришћење 1 јутра земље за сетву кукуруза. Поред тога, уз кућу су имали и окућницу, за башту, од 400 кв. хвати. Ако је породица била бројнија, нарочито са више "мушких глава", коменција је била већа, као и окућница. Радници су добијали и нешто новца за набавку индустријских производа. Добијали су бесплатно петролеј за осветљавање. Са свим овим примањима могле су да се покрију веома скромне и неразвијене потребе, оценио је Режук.

Бироши су становали у зградама које је подигао властелин. У свакој згради (до првог светског рада их је било око 10) живеће су по четири породице. Свака је имала једну собу и половину кухиње, коју је делила са другом бирошом породицом. Ни једна породица није имала мање од 6-8 чланова, а неке су имале и 15. Сав намештај у том стану чинили су три-четири кревета, сто са две клупе и сандук за постељину и одећу.

До краја 1918. године Радовановчани су имали и своју школу. Настава је извођена на

мађарском језику. Учионица је била у згради која је имала две просторије. У једној је извођена настава, а друга је служила за културно-забавни живот омладине и старијих. Недељом и верским празницима ту се скупљало цело насеље: омладина је играла, а старији се картали, причали и забављали се. Имали су и мањи тамбурашки оркестар чији руководиоца је био Лајош Режук.

Сви Радовановчани су били добри верници и готово без изузетка недељом и празником одлазили у католичку цркву у Руму. Превоз запрежним колија је обезбеђивао властелин. Властелински дворца је био у великој згради са 6 соба, кухињом, купатилом, неколико тераса, прави замак. У њему је живео главни руководиоца властелинства.

Почетком XX века, 1905. године, властелин је продао 700 јутара земље по цени од 1.300 и 1.400 круна за јутро. Земљу су највише куповали Воганџи, али и имућни Румљани који су подигли салаше (Шатрић, Остојић, Аднађевић и др.) и Шашинчани. После Првог светског рата земља се цело властелинства подељена је добровољцима, колонистима и аграрним интересентима.

СИТУАЦИЈА ПУСТАРЕ "ЕРЕМ"

Мерило 1:1000

Пут за Вишњевци

Пут за Марђелос

ОБЈАШЊЕЊА УЗ НАЦРТ

Солидна градња

грађевине из мешовитог материјала

грађевине од дрвета

место за гнојиво (ђубре)

ПОПИС ОБЈЕКТА

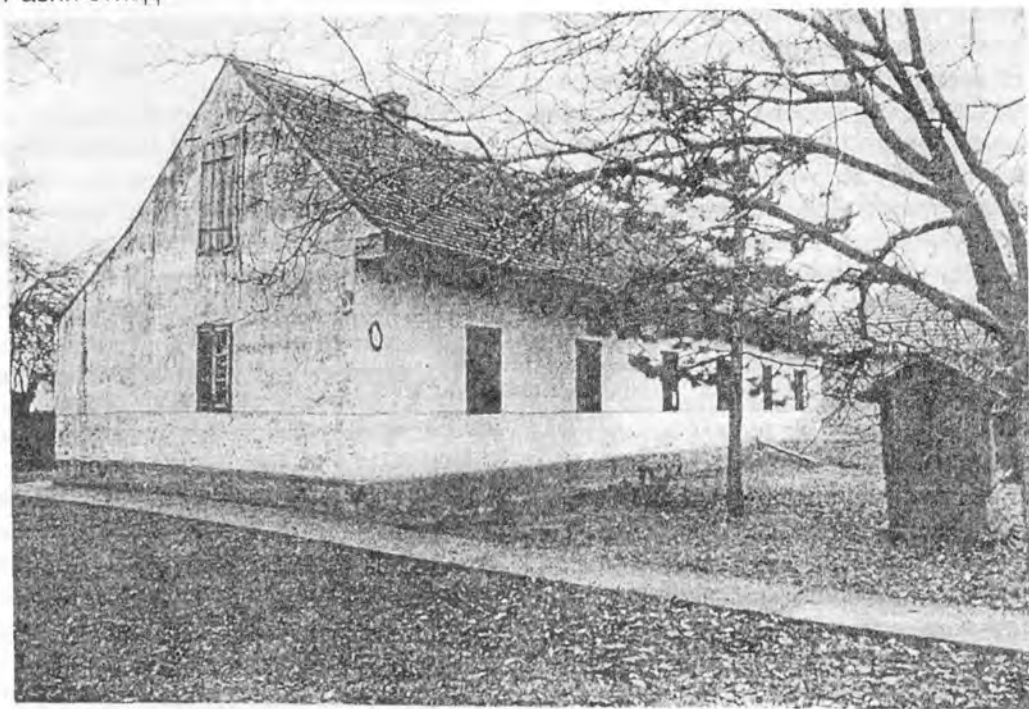
Редни број, Опис

1. Стан управника

1. Предање о имену насеља и готово све о Радовановцу аутору је испричао Иштван Режук, староседелац Радовановца, чији су преци живели овог насеља још од половине XIX века. Аутор му дугује велику захвалност.

2. исто- помоћне зграде
3. Канцеларија
4. Млекара
5. Ледара
6. Природни лед - производни уређај
7. Писар и учитељ намештеника и
Сцхл=?бравара
8. Станови радника
9. Сенара
10. Стаја за краве
11. Зграда сезонских радника
12. Штала вучне стоке
13. Штала за краве
14. Сенара-надстрешница
15. Разни отпад

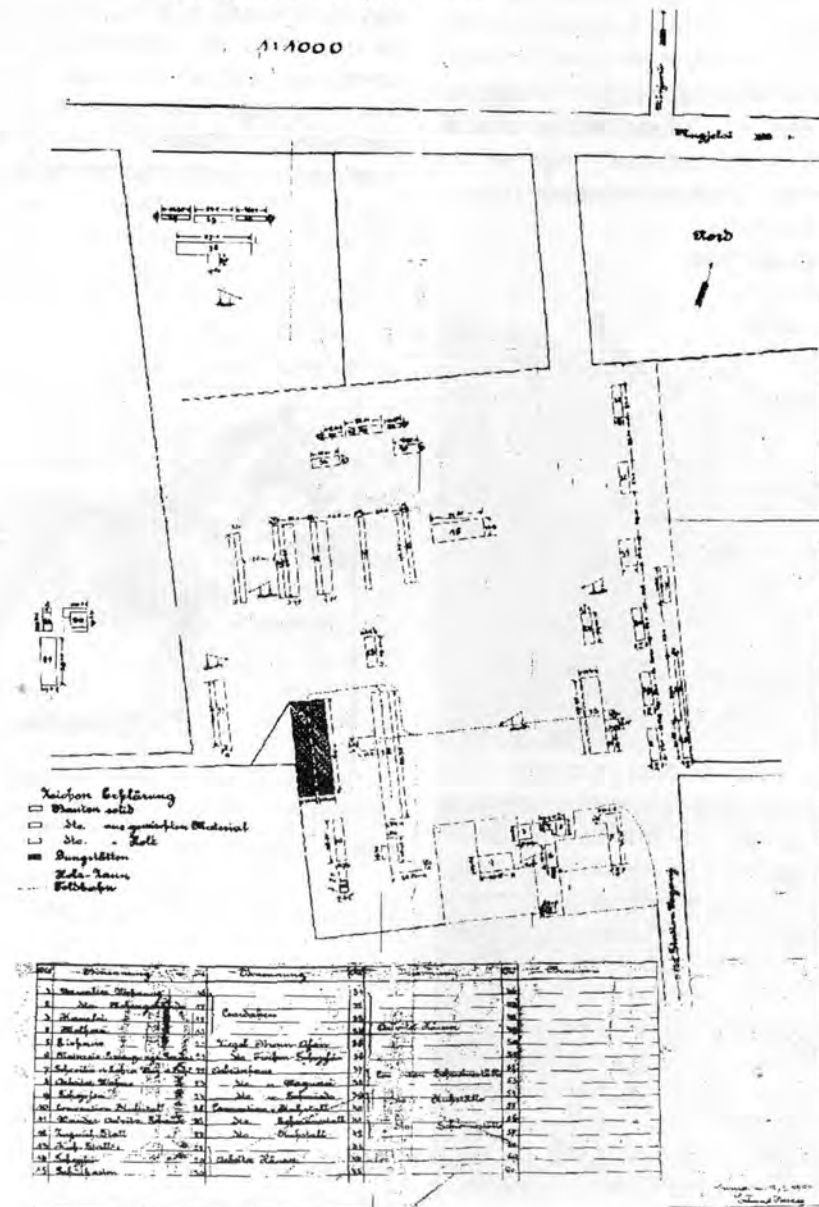
16. до 19. Чардаци
 20. Циглана-пећи
 21. Циглана - сушара-надстрешница
 22. Кућа за раднике
 23. Радничка кућа и коларска радња
 24. Исто и ковачка радња
 25. Уговорна кравља штала
 26. Уговорни свињац
 27. Уговорна штала за краве
 - 28 до 36. Куће за раднике
 - 37-38. Уговорни свињци
 - 39-40. Исто кравље штале
 - 41-42. Исто - свињци
- Рума, 15.3.1904. - Едм. Херз

У оваквим кућама живели су бироши у време власнелинства грофа Пејачевића. У свакој по четири породице.

Situation des Hofes Örm

414000

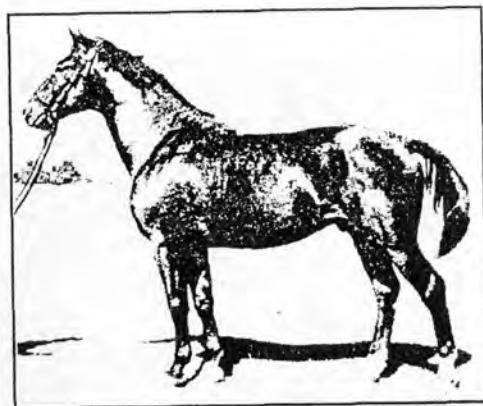
12. ЕРГЕЛЕ НА ПУСТАРАМА

Према истраживању др Радојла Маркићевића која су објављена у књизи "Ергеле Срема у прошлости" чији је он аутор, на подручју Сремске жупаније постојале су следеће ергеле:

1. Петров двор Рума
2. Вишњевци
3. Иноћенц двор
4. Зараван
5. Вуковар
6. Грабово
7. Липовача
8. Гладнош
9. Пајзош
10. Морија
11. Нуштар
12. Горњак
13. Овчара
14. Фламинија двор
15. Горња пустара
16. Чалма

Обзиром на велики број пустара (194) потребе за радним коњима биле су велике. Познато је да је на појединим пустарама било и до 100 пари радних коња. Поред радних коња узгајани су и коњи за потребе војске, спорт и забаву чланова властелинске породице. Заступљене су биле следеће расе: арапске, енглеске полукрвне или пунокрвне, у највећем броју се ради о коњима расе нонијус, липицанер, норик (штајерци). Поред радних коња властелинства су улагала средства и за коње који су учествовали и на коњским тркама. Тако су прве коњске трке на подручју Срема одржане у

Руми 1899. године на пашњаку "Берак" на коме је било и 3.000 монтажних седишта. За рад са коњима, исхраном и чувањем на пустарама био је ангажован велики број кочијаша, као и "чикоша", чувара коња. Свака пустара имала је ковачко поткивачку радионицу, а обавезна су била и годишња лиценцирања коња за потребе војске.

Динија XXXI - Е Нониус XXXVII, ојдр. 1936. на Грабову, испитијер од 1939 г.
о. Е Нониус XI, м. 576 Неретна; 1945. испитан у Немачку.

13. РАТАРСТВО, СТОЧАРСТВО, ВИНОГРАДАРСТВО И ПЧЕЛАРСТВО

Када се пустара од свог првобитног облика зелене оазе претворила у посед на коме су живели и радили и људи и стока може се говорити о економији на којој се врши обрада земље и гаји стока. У почетку је то био двопољни систем (стрњине и окопавине) да би се касније прешло на тропољни систем обраде земље (стрњине, окопавине и црни угар).

Гајиле су се следеће ратарске културе: пшеница, зоб, јечам и раж као стрњине, а као окопавине кукуруз, кромпир, пасуљ, као и већ заборављена артичока. Део земљишта је био под ливадама и пашњацима обзиром на велики број стоке. Северни део Срема је био погодан за виноградарство, па су тако никле винарије у Ердуту, Илоку, Вуковару, Ердевику, Иригу и Сремским Карловцима. Шумски простори су се налазили на Фрушкој Гори и делом у јужним деловима Срема.

Узгајале су се следеће пасмине стоке:

СВИЊАРСТВО: црна мангулица, бела мангулица (ласа) и фајферица

ГОВЕДАРСТВО: буша, подолско говече и сименталац

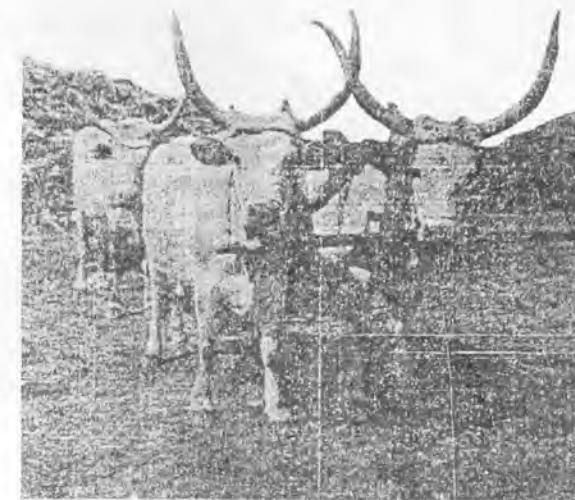
КОЊАРСТВО: нонијус, норик (штајерци) и липицанер

ПЧЕЛАРСТВО: вршке и савременије врсте кошница

РАДНА СТОКА: користила се као коњске и воловске запреге

Када су се појавили тржни вишкови на велепоседима почела је и трговина. Поред

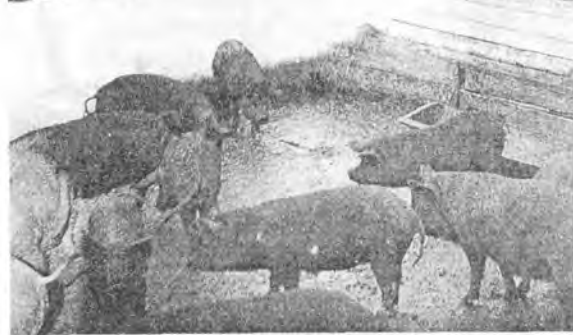
дела хране која је давана радној снази као накнада за рад, са пустара се лиферовала храна за војску као и за продају у Будимпешту и Беч (житарице и стока). Лиферанти су такође продавали стоку и житарице у Турску (Србију).

1

2

3

4

5

6

7

8

1. Двопрег волова подолаца
2. Ласа, мангулица
3. Црни фајфер
4. Црна мангулица
5. Вршидба на пустари
6. Полуштајерци на њиви
7. Пустара Мојавоља
8. Двопрег подолаца са бирошом и кишбирошом

14. СЕЛЕКЦИОНА СТАНИЦА "ПЕТРОВ ДВОР"

На излазу из Руме према Сремској Митровици у делу града који се зове "Тивол" налазила се пустара "Петров двор". Добила је име по једном од потомака барона Марка Александра Пејачевића и била је једна од 12 пустара румског властелинства.

Имала је у то време (1895-1926. године) биљогоју - селекциону станицу, једну од ретких у овом делу Европе. Властелин Пејачевић довео је у Руму на пустару за равнотеља Ернеста Рауера школованог агронома, а овај пак селекционара Рудолфа Флајшмана. Тада почиње њихов заједнички истраживачки рад на селекцији биља и стоке.

ФЛЕИШМАН РУДОЛФ (1879-1950)

Оснивач домаће модерне биљне производње, примењивач бројних нових метода у биљној селекцији. Рођен је у западном делу Чешке у градићу ЕГЕР (ХЕБ) 19. новембра 1879. године. Прве године детињства провео у ЕГЕР-у а остали део у Бечу. Завршетком четвртог разреда гимназије, наставља школовање на Енолошком и Помолошком институту у доњој Аустрији, где 1896. године стиче диплому баштована и виноградара.

Након тога запошљава се на острву Бриони на Јадранском мору, 1898. у Кутјеву, а након две године одлази у Срем у место Илок на Дунаву на имању (ујлак) постављен за помоћног руководиоца.

Његови истраживачки радови на полу

селекције у биљној производњи почињу 1906. године када је постављен за управника Пејачевићевог имања са више хиљада хектара обрадиве површине у Руми.

1908. године селекцијом започео рад на повећању приноса кукуруза зубан "Краљица паире" (Praire Kiraljnő). Нешто касније одлази на дошколовање у Лосфордски институт, одакле се вратио са стеченим искуством и наставио рад на даљој селекцији кукуруза "Краљица праира" као резултат рада од 1912. године на имању сеје се семе његове селекције, чак захваљујући продаји семена газдинство постиже знатан приход.

У наредној пословној години сакупио све кукурузне сорте у Мађарској Војводини (Délvidek) и у огледу контролисао принос и нутритивни састав. У овој серији огледа се показало да, са његове стране селекционисани "Румски зубан" надмашује са приносом остале зубане, шта више примат је задржао током 30 година.

За свој рад на I државној изложби кукуруза, одликован је златном медаљом. Под утицајем признања, добија обилну помоћ од имања за наставак истраживања и омогућено му је да примени нове иностране методе. Осим кукуруза на румском имању радио на повећању приноса пшенице и ражи. Захваљујући новим успесима, још као млад човек убраја се у ред најбољих селекционара.

Оснивањем самосталне селекционе групе 1913. године на предлог Секач Елемера постаје члан.

Након 12 година научног рада на румском газдинству, по наговору Секач Елемера прихвата 1918. године да буде руководиоца института за семенску производњу и продају, оснивач Акционарско друштво "Magyar

Föld". Са овим не само у његовом животу, већ и у историји мађарске биљне селекције настаје значајна епоха.

У овом институту, са повећаном енергијом наставио рад на селекцији сремских сорти пшенице, на већ раније створене сорте "Румски 244" коју је у циљу повећања приноса и отпорности према рђи, још на румском газдинству, укрстио са пшеницом "Секач I". Овако добијен производ укрстио са сортом "Канред" пореклом из Америке и успео да створи озиму пшеницу "Ф 481" извршног квалитета. Ова сорта и на слабијем, слатинском земљишту даје добар принос. Иста је 1939. године добила државно признање, а 1949. године призната као сорта. Око 20 година се налазио међу најбољим сортама у држави, а последњих година служи као основни материјал.

Осим пшенице "Ф 481" Флеишман је произвео и МФ и Ф пшенице које нису имале значајнију улогу.

У Комполту наставио рад на оплеменењу ражи које је започео у Руми, а односи се на усмеравање опрашивања тако званом "охио методом". Овај раж "Ф" раније сазрева од осталих, а што се тиче приноса надмашао остале сорте. 1924. године признат као сорта и нарочито је добро примљен на терену међуречја Дунав-Тиса на слабијем земљишту. Државна признања 1941., 1943., 1947., 1951. године. Сорта признавана до 1970. године.

За Његово име се везује и "Ф" овас који је у низији а и у североисточним деловима са неповољном климом, добре приносе дао. 1934. године добио државно признање, а 1940. године призната сорта. Више од 50 година био у производњи, тек је 1970. године истиснут.

Иако је на пољу селекције белих житарица имао завидне резултате, најрадије се бавио селекцијом кукуруза. Још као млад човек започео свој истраживачки рад на повећању приноса кукуруза да би након 50 година (пола столећа касније) држећи ову вољену биљку у руци затекла га неочекивана смрт. Предухитривши своје вршњаке, 1930-их година радио на хетерозису, чија примена у производњи почиње тек 1950-их година.

У Мађарској он је први увео селекцију која се заснива на породичном стаблу. С овим у вези, од 1914. до 1950. године сукцесивно води породично стабло кукуруза. С његове стране селекционисани "Ф зубан" добија државна признања 1923., 1930. и 1933. године.

1930. Флеишман ову сорту разложио на једну ранију и једну каснију сорту. Селекцију ове касније сорте настављају у Mezöhegyesi под именом "Жути зубан" који ускоро постаје популаран због високог приноса и квалитета и 1942. године призната сорта. Производња ове сорте је била значајна до 50-их година на југоисточном делу државе. Касније као основни материјал служи за стварање хибрида "Овари 3" и "Овари 5".

Раније сорте у Комполту као "Ф рани жути зубан" 1930. године добија државно признање. Ова сорта постаје популарна у северним и сушним деловима земље. 1949. године служи као основни материјал за породично стабло.

Од индустријског биља бавио се успешно селекцијом кудеље. Прво је проучавао однос морфолошких обележја, зависност приноса и квалитета влакана. У циљу стварања сорте и хибридизације, први је са успехом применио фотопериодни третман.

Његова селекција "Ф кудеља" 1936. године добија државно признање, а исте године на Лондонској изложби за квалитет производа од кудеље добија прву награду.

Флеишманн је 1920. године почео рад на селекцији лана. Са Његове стране селекционисани "Ф" лан 1930. године у "Csaloköz" су применили. Карактеристично је за његову мултилатералност да је са великим залагањем и пажњом правио селекцију сваке биљне сорте. Радио на селекцији: луцерке, балтацима, бикеља, мухара и осталих кабастих храњива (траве).

Радио и на селекцији поврћа, произвео је "Ф" пасуљ бисерни погодан за њивску производњу. 1926. године постаје призната сорта. Осим тога бавио се и селекцијом багrema у циљу повећања дрвне масе и квалитета.

Флеишманн је за време 30-то годишњег рада успешно селекционисао 20 биљних сорти.

Пратећи његов научни рад види се да као млад научник у првом реду радио на повећању приноса, да би, касније радио на нутритивном саставу и повећању отпорности. Поред тога вршио климатолошка истраживања за време свог 50-то годишњег рада објавио 300 радова.

Као признање, Пољопривредни факултет у Бечу 1949. године именује га за почасног доктора.

Његова скромност позната, да:

"За мене је највећа срећа и одликовање када сељаци долазе и задовољни ми се захваљују за постигнуте приносе".

Умро је у Комполту, 14. новембра 1950. године.

Познатији радови:

Методe селекције кукуруза на Румском

газдинству Кт 1913.

- Селекција текстилног лана ГЛ. 1923.

- Селекционисани жбунасти пасуљ "Ф" 1924.

- Претстављање селекционисане "Ф" пшенице Т6 1925.

- Селекција багrema у Мађарској ТтК 1925.

- Проблеми око производње сочива Кт 1928.

- Послови селекције у Мађарској МГК 1933.

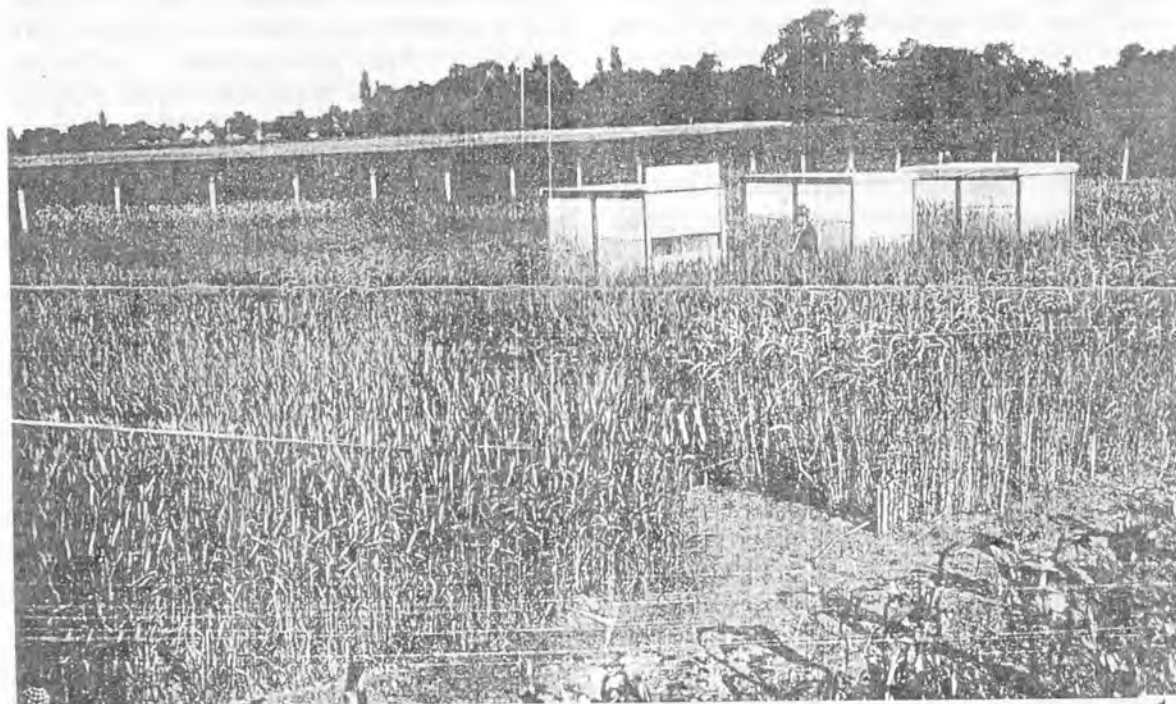
- Улога кукуруза "Хетерозис" у производњи силаже МА 1941.

РАУЕР РУДОЛФ ЕРНСТ

Рауер Рудолф Ернст, економски стручњак (28.09.1858., Ст. Пелтен, Доња Аустрија). Основну и средњу школу свршио је у Простејову и Бечу, а онда господарско училиште Франциско-Јосефинум у Медлинг у 1887. ступио је у пољопривредну праксу, где служио на великим поседима у Доњој Аустрији, Словачкој, Моравској и Чешкој, 1895. преузео је управу имања грофа Пејачевића у Руми, које је имање онда имало 26.000 кат. јутара. На том месту остао је све до јесени 1926. када је то имање због аграрне реформе нестало. Рауер је довео ово властелинство до завидне висине, уредивши модерне методе господарења. Он је уредио прву биљногојску станицу у нашим крајевима, увео је добре, нове сорте житарица и кукуруза, основао је коњску ергелу и пепињеру говеда, те је са С. Улманским уредио прву модерну селекциону станицу за овце. Све ове установе довеле су до важних резултата, не само за властелинство, јер је

Рауер увек настојао, да добри резултати властелинства прелазе у народ, те на тај начин много допринео пољопривредном напретку доњег Срема, радећи уједно и на пољу општег просвећивања. Упознавајући потребу земљорадника на земљи, Рауер је већ 1903, заједно са администратором имања Ролом, закључио, да је преко 10.000 јутара властелинства приведе постепено парцелацији и да се земља да уз повољне услове земљорадницима. Тиме је и у национално-привредном погледу примерно радио. Својим радом Рауер је стекао глас одличног стручњака, те се убраја међу прве у нашим крајевима. На жалост највредније установе, које је Рауер у току 30 година уредио, пропале, због повођења аграрне реформе. Поред практичног рада, писао је Рауер много о актуелним пољопривредним питањима у разноразним часописима. Рауер је као један од првих агронома на територији данашње Војводине примењивао искуства до којих је тада дошла наука. Писао је стручне чланке у часописима, а у агрономској науци прихваћени су термини Румска озима пшеница, Румски жути куруз - зубан, Румска овца цигаја па и једна биљна штеточина румис афицис. На изложбама у земљи и иностранству економија румског властелинства смештена на пустари "Петров двор" добија дипломе и плакете, а Рума постаје пољопривредно средиште Срема. Стандарди који су се примењивали у пољопривреди на пустари "Петров двор" важили су за северо исток Југославије. Заједно са њим у Руму је полако стигао дух Беча. Његова кућа је дуги низ година пред Први светски рат била готово једино место где се сакупљала школована омладина. Овоме је знатно допринела Рауерова ћерка Грета

студент музике на бечком конзерваторијуму која је многе младе уметнике, своје колеге доводила у Руму да заједнички концентрирају. Захваљујући породици Рауер, Рума је тих година доживљавала пун процват музичког живота. Велики број познатих музичких уметника гостовао је у дворанама овог града: прваци Опере у Загребу, Маја Строци и Ернест Камароти, виолончелиста Јурај Ткалчић, виолиниста Јосеф Холуб, виолиниста Златко Балаковић - само су неки у дугом низу више или мање афирмисаних сценских уметника који су овде концентrirали. Истовремено се снажно осећало и уметничко деловање Српског певачког друштва основаног у Руми 1872. Нешто касније, овде је наступио хор студентата Универзитета из Загреба на челу са композитором Марком Тајчевићем, а следећи богату музичку традицију овог града 1921. гостовала је и Опера из Новог Сада, чији ансамбл, под диригентском палицом Ловре Матачића, у целини извео опере "Кармен", "Продану невесту", "Трубадур", "Травиату", "Пајаци" и "Кавалерију Рустикану".

1

2

3

4

RUMAI ÖZİADALOM - VLASTELJINSTVO RUMSKO - HERBSSCHAFT RUMA

PIVATA, VASUT, TAVIKUDA - TELEFONKÁRÁK SZÉKES RUMA, SZÉKES RUMA

KORANÉRO NEMESÍTET
RUMAI SÁRGA LŐFOGÚ TENGERI
TENGELYEITET A RUMAI ÖZİADALOM NÖVEYTESÉKÉRE TELEPÜL

HANI ÖPLEMENJENI
RUMSKI ŽUTI ZUBAN KUKURUZ
NÖVEYTESÉKÉRE A RUMAI ÖZİADALOM NÖVEYTESÉKÉRE TELEPÜL

FRÜHREIFER VERBESSERTER
RUMAER GELBER PFERDEZAHNMAIS
NÖVEYTESÉKÉRE A RUMAI ÖZİADALOM NÖVEYTESÉKÉRE TELEPÜL

Rumski original pedigree kukuruz za sjeveru

sejmenje iz sjeverne Amerike, koje se u Sjevernoj i Sjeverozapadnoj Evropi i Sjevernoj Aziji koristi za sjevernu selekciju.

Trenutno, naše sjeverne selekcije su: sjeverna, sjeverozapadna, sjeverna i sjeverozapadna. One su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije.

Ove sjeverne selekcije su sjeverne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije. One su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije.

Za sjeverne selekcije su sjeverne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije. One su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije.

Sejmenje iz sjeverne Amerike, koje se u Sjevernoj i Sjeverozapadnoj Evropi i Sjevernoj Aziji koristi za sjevernu selekciju.

Trenutno, naše sjeverne selekcije su: sjeverna, sjeverozapadna, sjeverna i sjeverozapadna. One su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije.

Ove sjeverne selekcije su sjeverne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije. One su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije.

Za sjeverne selekcije su sjeverne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije. One su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije, koje su sjeverne selekcije i sjeverozapadne selekcije.

Sejmenje iz sjeverne Amerike, koje se u Sjevernoj i Sjeverozapadnoj Evropi i Sjevernoj Aziji koristi za sjevernu selekciju.

1. Селекциона станица
2. И зграда селекционе станице
3. Селекциона станица
4. Р. Флеишманн и Е. Рауер

Диплома за
Румски златни зубан
на сајму у Будимпешти 1914

15. МЕХАНИЗАЦИЈА НА ПУСТАРАМА

Велепосед са неколико хиљада јутара земље и велики број стоке захтевао је да се за поједине послове у пољу антажује у то време постојећа механизација.

Нарочито за послове орања, вршидбе и транспорта.

Поред гвоздених плугова, дрвених ваљача и дрљача, за транспорт су коришћени шинска кола са коњском вучом или воловском.

Возни парк се састојао од фијакера (црни парадни и жути ловачки), затим шинска кола, гикови и саонице парадне и теретне.

Занатске послове обављале су ковачко-поткивачке радионице и коларска. На појединим пустарама имамо прве индустријске погоне као што су млинови, цигљане, пилане, ветрењаче и уљаре.

Праву револуцију у пољопривреди изазвале су прве локомобиле које су коришћене за орање и вршидбу. Биле су то самоходне или воловском вучом покретане локомбиле марке "Чепел" зване "Мађарице" које су носиле ознаке 4, 5, 6, 7, 8 и 10 из 1903. године.

Орање на њима је вршено у пару на сајлу са две локомотиве.

На подручју Сремске жупаније забележене су и ветрењаче и то у Нуштру, Шимановцима, Добановцима, Дечу и Војки која је порушена 1948. године.

За транспорт зими коришћене су саонице, парадне за људе и теретне за кукурзину, сламу, сено и сл. Превозење кабасте хране (пшеница у сноповима, сено, кукурзovina) вршено је у "возовима". Воз се правило тако што се на шинска кола ставља-

ју "помоћнице" и вежу се "штрањкама" узду и попреко преко кола која се учврсте за "левче" и шарагље. Житни снопови, слама или кукурузовина се "дену" и тако превозење се звало "воз".

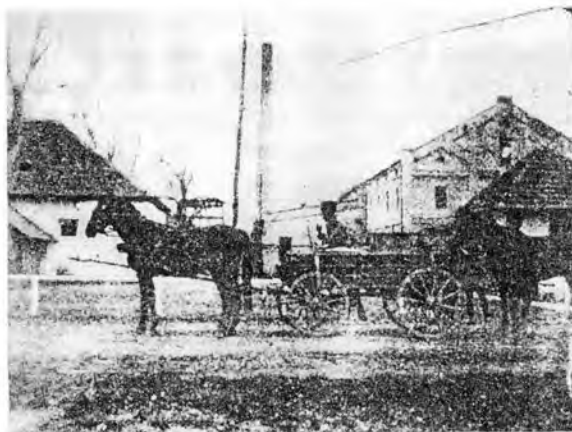
1

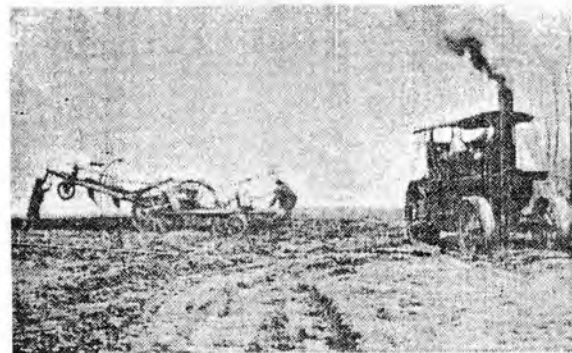
2

3

4

5

7

- 1.Шинска кола
- 2.Вршидба на пустари
- 3.Ветрењача на пустари Нуштар
- 4.Коњска запрега на пустари Јелковац
- 5.Орање са локобилком
- 6.Млина на пустари Јелковац
- 7.Сетва пшенице сејачицом

6

16. ВЕЛИЧИНА, НАЗИВИ И ПУСТАРЕ НАСЕЉА

Анализирајући називе и величине пустара можемо их сврстати у неколико група:

По величини:

Мала пуста
Велика пуста
Велика млака

По месту:

Горња пустара

По називу атара:

Беговина
Драјшпиц
Жировац
Међице
Вишњевци
Марђелос

По старом називу села:

Обеда
Сакуле
Товарник
Сасе
Шимановци
Карловчић
Бечмен

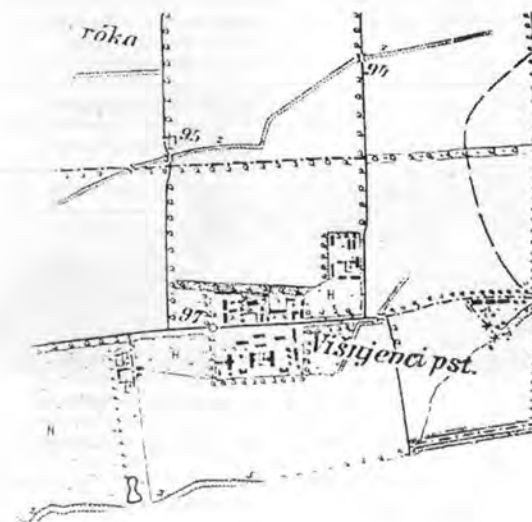
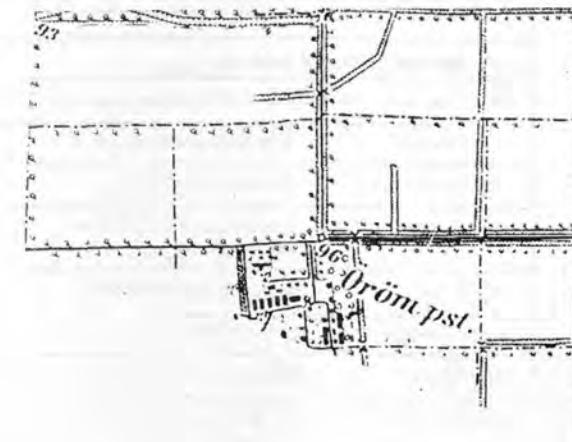
По имену властелина:

Петров двор
Емилија

Пустаре колоније:

Жарковац
Љуково
Моја воља

Пустаре које су биле у близини седишта властелинства временом су повећавале број становника и попримају облик засеока-насеља са струјом, школом и гробљем.

Ред. број	Назив насеља	Оснивач насеља	Власник поседа на коме је основано насење	Општина	Срез
1.	Ада	добровољци, колонисти и аутоколонисти	Ј. Елц	Маркушица	Вуковар
2.	Велика Млака	добровољци, колонисти	Ј. Елц	Антин	Вуковар
3.	Велики Радинци	месни аграрни интересенти	Ј. Одескалки	Велики Радинци	Рума
4.	Вуковар Предграђе	оптанти	Ј. Елц	Вуковар	Вуковар
5.	Габош	добровољци и колонисти	Ј. Елц	Габош	Вуковар
6.	Горњак	добровољци и колонисти	Ј. Елц	Негославци	Вуковар
7.	Ђелетовци	аутоколонисти	Ј. Елц	Шидски Бановци	Шид
8.	Иванци	добровољци и колонисти и аутоколонисти	Ј. Елц	Илача	Шид
9.	Клиса	добровољци и колонисти	Ј. Елц	Бобота	Вуковар
10.	Крижевци	добровољци и колонисти	Куен-Беласи	Маркушица	Вуковар
11.	Ланка	добровољци и колонисти	Куен-Беласи	Маркушица	Вуковар
12.	Липовача	добровољци и колонисти и оптанти	Ј. Елц	Бршадин	Вуковар
13.	Лудвинци	добровољци, избеглице и месни аграрни интересенти	Ј. Елц	Бобота	Вуковар
14.	Лужац	оптанти	П. Пејачевић	Вуковар	Вуковар
15.	Љуково	добровољци и колонисти аутоколонисти и месни аграрни интересенти	П. Пејачевић	Инђија	Рума
16.	Моја Воља	добровољци и колонисти	П. Пејачевић	Инђија	Рума
17.	Палача	добровољци и колонисти	Ј. Елц	Корођ	Вуковар
18.	Подриње	добровољци и колонисти	Куен-Беласи	Маркушица	Вуковар
19.	Радовановац	добровољци и колонисти	П. Пејачевић	Вогањ	Рума
20.	Рума	добровољци и колонисти и месни аграрни интересенти	П. Пејачевић	Рума	Рума
21.	Силаш	добровољци и колонисти	Ј. Елц	Корођ	Вуковар
22.	Солнок	добровољци и колонисти и месни аграрни интересенти	П. Пејачевић	Путинци	Рума
23.	Сремска Рача	месни аграрни интересенти	Државни шумски ерар	Сремска Рача	Сремска Митровица
24.	Шодоловци	добровољци и колонисти	Куен-Беласи	Маркушица	Вуковар

17. ДВОРОВИ, ЛЕТЊИКОВЦИ, ЛОВАЧКЕ КУЋЕ, ШКОЛА И ГРОБЉА

На подручју Сремске жупаније постоје следећи дворци:

1. Дворац "Елц" у Вуковару
2. Дворац "Одескалки" у Илоку

Остали објекти су били "дворови" који су по природи своје намене били управни, дакле из њих се управљало пустарама, па се користио назив "господарске куће".

У њима су живели и радили "равнатељи", "надишпани" и остали виши службеници властелинства.

Властелини су највише живели у Бечу, Пешти, Италији, Немачкој, а на подручје властелинства долазили су у ловове, балове или приликом склапања великих уговора или контроле пословања.

У обраћању са властелином користила се реч "господару".

Уз велики број пустара били су летњиковци и ловачке куће које су користили властелини или њихови виши службеници. На великом броју ловачких кућа били су "ловници" који су организовали ловове за госте властелинства и водили рачуна о дивљачи.

На већим пустарама била су и гробља, као на пример пустара Барице (мађарско гробље), пустара Марђелос, пустара Петров двор (мађарско гробље). Ради се о припадницима мађарске народности који су припадали калвинистичком протестанском покрету.

На пустари Солнок (Жарковац) радила је као подручна школа на мађарском језику за

околне пустаре. Такође, на пустари Ерем и Вишњевци.

Да би показали своју моћ и углед учествовали су са својим производима и стоком на сајмовима у Пешти и Осијеку.

У оквиру својих ергела држана су грла која су учествовала на коњским тркама широм Европе.

Прве коњске трке и први хиподром у Срему је из 1899. године, а налазио се у Руми у оквиру ергеле "Петров двор".

1. Шлос у Голубинцима
2. Мотив са пустаре Јелковац

4

3

5

2

4

GRÄFLICH
PEJACSEVICH'sche **HERRSCHAFT**
RUMA.

Post-, Bahn- und Telegrafestation Ruma.
Telefon-Nr. 22.

Telegramme: Herrschaft Ruma.
Scheck u Clearing Konto der
kgl. ung. Postsparkassa № 31-192.

Nr 2887 ex 1917/18

1. Јарачка пустара
2. Јарачка пустара
3. Пустара Вишњевци
4. Пустара Вишњевци 1911.

Школа на пустари Солнок
(Жарковац)

Двор на пустари Ерем 1946.

Ловачка кућа на пустари Мојавоља

Двор Пејачевића у Руми

18. НЕСТАЈАЊЕ ПУСТАРА

За нестајање пустара утицали су пре свега историјске околности, а највише Први и Други светски рат и аграрне реформе.

Економски гледано пустаре као велике економије оправдале су своје постојање и били су први облици капиталистичког начина производње, на којима су примењивана највећа достигнућа науке у пољопривреди тога времена.

Да су остале као велики посед са својом стручном радном снагом и достигнућима у механизацији и данас би биле узорне економије.

Који су други разлози довели до нестанка пустара:

- изградња путева

- изградња пруга

- велике поплаве

- сеоба становништва у Војну крајину

- комасације 1890. и 1918. године

- преоравање пашњака

- исељавање становништва у Турску

- (Србију)

- продаја земље од стране властелинстава, што је довело до уситњавања поседа и стварањем већег броја салаша

- ликвидација већег броја ергела

Каква је судбина властелинских објеката:

1. Дворац "Елц" у Вуковару порушен у рату 1991.

2. Дворац "Одескалки" у Илоку претворен у музеј

3. Дворац у Нуштру реновиран

4. Двор "Пејачевић" у Руми порушен 1962.

5. Двор "Шлос" у голубинцима заштићен

6. Двор "Вишњевци" запуштен

7. Летњиковац "Јарачка пустара" заштићен и запуштен

Најдуже су се задржале до данашњих дана винарије са великим плантажним виноградима, као што су Ердут, Илок, Ириг и Сремски Карловци.

На местима некадашњих пустара никле су економије, погони комбината, нова насеља, а понегде се могу видети остаци економских зграда зараслих у коров.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

1. Др. Славко Гавриловић

- а) Срем од краја 17. века до средине 18. века

- б) Обнова славонских жупанија и њихово разграничење са Војном границом (1745 - 1749)

- в) Властелинство Војка у Срему (1745 - 1766)

2. Др. Душан Вулетић, Војна Крајина

3. Игор Караман, Основни подаци и неке напомене о славонском сремском поседу

4. Хуго Рот, Топографске мапе Срема

5. Владимир Томић, Трагови у времену - монографија села Вогња

6. Мр Марко Атлагић, Грбови племства у Славонији

7. Љубомир Иванчевић, Аграрна реформа на велепоседу наследника грофа Петра Пејачевића (1919 - 1940), Матица Српска - Зборник за друштвене науке бр. 25, Н. Сад 1960.

8. Андрија Раденић, Положај и борба сељаштва у Срему од краја XIX века до 1914. године.

9. Документација Завода за заштиту споменика културе Ср. Митровица

10. Документациони материјали из музеја Рума, Сремска Митровица, Вуковар и Илок

11. Документација из приватних збирки Божицара Пауковића, Евалда Сервација и Ђурике Ланга

САДРЖАЈ

1. Уместо предговора	3
2. Рецензија др Душана Вулетића	4
3. Рецензија др Богдан Михајловић.....	5
4. Сремска жупанија	6
5. Властелинства у Срему	10
6. Војна граница	12
7. Провинцијал (Паорија)	14
8. Настанак пустара	16
9. Попис пустара у првој половини 18. века	18
10. Рад на пустарама, радна снага и плаћање у првој половини 19. века	23
11. План пустаре "Ерем"	32
12. Ергеле на пустарама	36
13. Ратарство, сточарство, виноградарство и пчеларство	37
14. Селекциона станица на пустари "Петров двор"	40
15. Механизација на пустарама	47
16. Величина, називи и пустаре насеља	49
17. Дворови, летњиковци, ловачке куће, школе и гробља	51
18. Нестајање пустара	56
19. Извори и литература	57

Уредник:
Драган Јанковић

Лектор:
Гордана Пауковић

Графички дизајн:
Бранислав Макеш

Техничка припрема:
SOFTLINE studio

Штампа:
АРАК Београд

Издавач: Завичајни музеј Рума
Завод за заштиту споменика културе
Сремска Митровица,
Музеј Срема, Сремска Митровица,
Пољопривредна станица Рума,
Српска православна парохија при храму
Вознесења Господњег у Руми

Генерални спонзор: Скупштина општине
Рума

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

631.115.1 (497.113 Srem) "17/19"

ПАУКОВИЋ, Божидар
Пустаре у Срему / Хаџи Божидар Пауковић. - Рума
: Завичајни музеј ; Сремска Митровица : Завод за
заштиту споменика културе : Музеј Срема, 1997
(Београд : Арак). - 58 стр. : илустр. ; 22 cm

Тираж 2000, - Библиографија: стр 57.

а) Велепоседи - Срем - 18-20. в.

Корице: Двор на пустари Вишњевац 1911.
Задња страна: Пројекат двора на
пустари Вишњевац 1903.